

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю. Г.

« ____ » _____ 2021 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
галузь знань «Соціальні та поведінкові науки»
освітньої програми 051 «Економіка»

на тему: «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄС»

Виконав: здобувач вищої освіти Насредінова Марина Григорівна _____
(прізвище, ім'я, по-батькові) (підпис)

Керівник: ст. викл. кафедри ЕК та МЕВ Лижник Ю.Б. _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____ (підпис)

Кривий Ріг
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування

Кафедра _____ економіки та міжнародних економічних відносин _____

Форма здобуття вищої освіти _____ денна _____

Ступінь _____ бакалавр _____

Галузь знань _____ «Соціальні та поведінкові науки» _____

Освітня програма _____ 051 «Економіка» _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

_____ Бочарова Ю. Г.

(підпис)

« _____ » _____ 2021р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Насредіновій Марині Григорівні

прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи: «Міжнародні економічні відносини України з ЄС»

Керівник роботи: ст. викл. кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Лижник Ю.Б.

науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського

від « _____ » _____ 202 р. № _____

2. Строк подання здобувачем ВО роботи « _____ » _____ 2021 р.

Вихідні дані до роботи: _____ наукові статті, тези доповідей на наукові конференції, наукова література, офіційна статистика міжнародних організацій та країн _____

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Основна частина

Висновки та рекомендації

Список використаних джерел

Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).
Рисунків 10, таблиць 3

6. Дата видачі завдання: « _____ » _____ 202_ р.

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовка теоретичної складової основної частини	до 01.04.2021 р.	
2	Підготовка аналітичної складової основної частини	до 01.05.2021 р.	
3	Підготовка висновків та рекомендацій	до 20.05.2021 р.	
4	Підготовка та оформлення вступу, списку використаних джерел та інших складових роботи	до 30.05.2021 р.	
5	Отримання відгуку від керівника	до 05.06.2021 р.	
6	Подання на кафедру завершеної роботи	до 08.06.2021 р.	
7	Проходження перевірки на академічний плагіат і нормо-контролю кваліфікаційної роботи	до 12.06.2021 р.	
8	Підготовка студента до захисту та захист кваліфікаційної роботи	14.06.2021 – 18.06.2021 р.	

Здобувач ВО _____ Насредінова М. Г.

Керівник роботи _____ Лижник Ю. Б.
(підпис)

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 50,   рисунків 21,   таблиць 6,   додатків 2,
графічного матеріалу 0,   використаних джерел 74

- Об'єкт дослідження: процеси управління міжнародними економічними відносинами України та ЄС
- Предмет дослідження: принципи, напрями та механізми розвитку міжнародних економічних відносин України та ЄС
- Мета дослідження: аналіз напрямів розвитку міжнародних економічних відносин України та ЄС
- Методи дослідження: теоретичного узагальнення та порівняння (для дослідження сутності поняття «міжнародних економічних відносин»), класифікації та групування (для дослідження видів міжнародної торгівлі), аналізу та синтезу, абстрактно-логічного методу (для визначення динаміки та структури міжнародних економічних відносин України та ЄС) тощо
- Основні результати дослідження:
- узагальнено поняття, ендогенні фактори і екзогенні фактори зовнішній торгівлі та систематизовано основні проблеми міжнародної торгівлі в Україні;
  - проаналізовано структуру та динаміку експорту та імпорту товарів та послуг між Україною та ЄС в 2015-2020 роках та визначено фактори впливу на міжнародну економічну діяльність України;
  - досліджено переваги та недоліки міжнародних економічних відносин України з ЄС та запропоновано напрямки підвищення конкурентоспроможності товарів українського походження на ринках ЄС.
- Ключові слова: Міжнародні економічні відносини (МЕВ), експорт, внутрішній валовий продукт (ВВП), імпорт, зовнішньоторговельне сальдо, експортна квота, імпортна квота, торгова угода, СОТ, транснаціональні компанії (ТНК)

ЗМІСТ

Вступ	6
Основна частина	8
Висновки та рекомендації	36
Список використаних джерел	43
Додатки	48

ВСТУП

Актуальність теми. Після здобуття незалежності Україна стала самостійним суб'єктом міжнародних політичних і економічних відносин, що зумовило необхідність визначення пріоритетів зовнішньоекономічного курсу країни. У числі пріоритетних векторів зовнішньоекономічної політики, урядом України обраний курс на європейську інтеграцію. Угода про асоціацію стала головним інструментом зближення України та ЄС, який сприяє: більш глибоким політичним зв'язкам, зміцненню економічних зв'язків, повазі загальних цінностей.

Європейська інтеграція України є багатошаровим, динамічним та тривалим процесом зі складною, а часом і драматичною еволюцією, яка залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів. Основним показником ефективності уряду на європейському шляху є імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, особливо в різних конкретних сферах, від безпеки до навколишнього середовища.

В умовах глобалізації на стан та перспективи відносин між Україною та ЄС впливають різні геополітичні фактори та процеси, як безпосередньо, так і опосередковано. Світ вступив в еру радикальних соціально-економічних змін, спричинених останньою технологічною революцією, яка, пов'язана з низкою значних технологічних нововведень, до яких, зокрема, належать: наносенсор та Інтернет наноречей, які забезпечують мініатюризація підключення до мереж; технології блокчейн, як революційні децентралізовані системи, засновані на довірі; відкриті екосистеми штучного інтелекту, що дозволяють перейти від «штучного» до «контекстного» інтелекту. Центральну роль у групі цифрових технологій відіграє аналіз великих даних та штучний інтелект. Цифровізація економіки також впливає на світову економіку взагалі та формування зовнішньоекономічних відносин України зокрема.

На даний час ЄС є другим, після країн СНД, найбільшим торговим партнером України. Така ситуація формує актуальність проблеми визначення місця України в торгово-економічному просторі ЄС, прогнозування розвитку її подальшої співпраці з європейськими державами.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз напрямів розвитку міжнародних економічних відносин України та ЄС.

Для досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи визначено такі завдання:

- дослідити теоретичні аспекти міжнародних економічних відносин та методів її аналізу;
- здійснити дослідження динаміки та структури міжнародних економічних відносин України та ЄС;
- обґрунтувати напрями розвитку міжнародних економічних відносин України та ЄС.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процеси управління міжнародними економічними відносинами України та ЄС.

Предметом кваліфікаційної роботи є принципи, напрями та механізми розвитку міжнародних економічних відносин України та ЄС.

Методи дослідження. Наукові результати дослідження було одержано з використанням таких методів: теоретичного узагальнення та порівняння (для дослідження сутності поняття «міжнародних економічних відносин»), класифікації та групування (для дослідження видів міжнародної торгівлі), аналізу та синтезу, абстрактно-логічного методу (для визначення динаміки та структури міжнародних економічних відносин України та ЄС).

Інформаційну базу дослідження становлять міжнародні нормативно-правові акти, офіційні статистичні дані міжнародних організацій, наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у узагальненні теоретичних засад, проведенні аналізу та визначенні практичних рекомендацій з розвитку міжнародних економічних відносин України та ЄС.

Основні результати кваліфікаційної роботи, що характеризують наукову новизну, полягають у такому:

- узагальнено поняття, ендогенні фактори і екзогенні фактори зовнішньої торгівлі та систематизовано основні проблеми міжнародної торгівлі в Україні;
- проаналізовано структуру та динаміку експорту та імпорту товарів та послуг між Україною та ЄС в 2015-2020 роках та визначено фактори впливу на міжнародну економічну діяльність України;
- досліджено переваги та недоліки міжнародних економічних відносин України з ЄС та запропоновано напрямки підвищення конкурентоспроможності товарів українського походження на ринках ЄС.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Узагальнення теоретичних аспектів міжнародних економічних відносин та методів її аналізу

Світове господарство на сучасному етапі свого розвитку є складною системою взаємодії його учасників або суб'єктів, які є економічними одиницями, здатними забезпечити виробництво товарів і послуг на трьох рівнях - регіональному, національному та міжнародному рівнях.

До суб'єктів світового господарства відносяться окремі держави, міжнародні організації, транснаціональні корпорації, регіональні інтеграційні об'єднання, фізичні та юридичні особи, як учасників міжнародних економічних відносин. В міжнародній практиці суб'єктів світової економіки поділяють на резидентів або господарюючих осіб, постійно дислокуються на території даної країни, і нерезидентів або осіб, які постійно перебувають на іноземній території. Провідну роль серед цих суб'єктів загальносвітового господарства відіграють окремі держави, міжнародні економічні організації та транснаціональні компанії.

Всі країни світу за розмірами території, наявними запасами природних і трудових ресурсів, господарській системі відрізняються один від одного, проте вони мають і схожість, тобто типологічні риси. На даний час прийнято використовувати типології країн, розроблені експертами найбільших міжнародних організацій, таких як: СБ, МВФ, ООН [37]. Так, Світовий банк за ознакою обсягу ВВП на душу населення запропонував розділити всі країни на три наступні групи:

- 1) країни з низьким доходом, переважно Африки і Азії,
- 2) країни із середнім доходом, Латинська Америка, ряд країн зарубіжної Європи і СНД,
- 3) країни з високим доходом, Північна Америка, Азія, зарубіжна Європа.

Міжнародний валютний фонд, орієнтуючись на такі критерії, як тип економічного зростання, рівень соціально-економічного розвитку, відкритість, запропонував класифікувати країни на дві групи:

- 1) промислово розвинені країни з ринком, що формується,
- 2) країни, що розвиваються.

Також, цікавою є типологія запропонована ООН, що розроблена з орієнтацією на комплекс показників соціально-економічного розвитку, таких як: динаміка ВВП, обсяг доходів на душу населення, галузева структура економіки, участь країни в міжнародному розподілі праці. Фахівці ООН пропонують дві класифікації країн. За першою класифікацією країни світу поділяються на три типи:

- 1) високорозвинені країни;
- 2) країни, що розвиваються;
- 3) країни з перехідною економікою (від командно-адміністративної до ринкової) [37].

За другою класифікацією країни необхідно поділяти на такі види:

- 1) економічно розвинені країни;

2) країни, що розвиваються.

На нашу думку, доцільно використовувати останню класифікацію ООН для характеристики рівня господарського розвитку даних груп країн у світовій економіці. До критеріїв включення будь-якої країни до економічно розвинених відносять:

- зрілість ринкового механізму;
- стійкі темпи розвитку економіки, перехід її на якісно новий рівень науково-технологічного розвитку - постіндустріальне суспільство з високорозвиненим сектором послуг, особливо інформаційних, освітніх, фінансових тощо;
- частка країни у світовому виробництві;
- високі стандарти якості життя населення [68].

Незважаючи на те, що в категорію економічно розвинених країн ООН включає близько 60 країн, перерахованим критеріям відповідають далеко не всі. Доцільніше в зв'язку з цим виділити в ній підгрупу головних з 34 держав - членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), на частку яких припадає значна частина ВМП, і підгрупу з приблизно 20 середньорозвинених країн з перехідною економікою з колишнього СРСР, Південно-Східної Європи і Азії.

Розглянемо основні форми міжнародних економічних відносин (рис.1).

Рисунок 1 – Форми міжнародних економічних відносин

Джерело: [32;33;57]

В міжнародних економічних відносинах світова торгівля відіграє важливу роль, яка в сучасних умовах обумовлена тим, що процеси міжнародної економічної інтеграції, інтернаціоналізації, міжнародного поділу праці, глобалізації світової економіки набувають більш інтенсивного розвитку. Це

пов'язано з посиленням впливу цих процесів на розвиток міжнародних відносин, а також з посиленням економічної ситуації в країнах і окремих регіонах і поповненням валютних доходів розвинених країн та країн, що розвиваються. Глобалізація і лібералізація ринків товарів і послуг є факторами росту міжнародної торгівлі [57].

Для будь-якої країни роль зовнішньої торгівлі важко переоцінити. Так, відомий американський економіст Дж. Сакс зазначає, що «економічний успіх будь-якої країни світу безпосередньо залежить від рівня розвитку її зовнішньої торгівлі. Ще жодній державі не вдалося створити здорову, конкурентоспроможну економіку і розвинене суспільство, ізолювавши від світової економічної системи» [58]. Дана форма МЕВ є певним елементом, який з'єднує між собою товаровиробників і споживачів з різних країн. У свою чергу, структурні зміни, що відбуваються в національних господарствах під впливом науково-технічної революції (НТР), спеціалізація і кооперація промислового виробництва лише підсилюють їх взаємозалежність і взаємодія, що в підсумку призводить до подальшої активізації і інтенсивному розвитку різних форм міжнародних економічних відносин, включаючи міжнародну торгівлю.

Протягом свого історичного розвитку міжнародної торгівлі пройшла шлях від одиничних і часто спорадичних зовнішньоторговельних операцій до довгострокової великомасштабної торгово-економічної кооперації.

Міжнародною торгівлею є сукупність зовнішньої торгівлі різних країн, причому, що важливо, не тільки товарами, але й послугами чи об'єктами інтелектуальної власності. Це одна з основних форм міжнародних економічних відносин, найперспективніша форма світогосподарських зв'язків у світовій економіці, так як міжнародна торгівля істотно впливає на розвиток економіки в країні, на внутрішню торгівлю і споживчий ринок, що дозволяє їй здійснювати вплив на зростання рівня життя населення тих країн, які беруть участь в міжнародній торгівлі.

Зарубіжні науковці застосовують поняття «міжнародна торгівля» (international trade) та «зовнішня торгівля» (foreign trade), при цьому, часто ці поняття використовують як тотожні [32;57].

Так, М. Дж. Вассерман і Ч. В. Хальтман [73] визначають як «міжнародну торгівлю як торгівлю, що складається з транзакцій між резидентам і різних країн», а такі науковці як А. Марад і Ф. І. Еджуорт називають міжнародну торгівлю «торгівлею між націями»[71].

Загалом, у науковій літературі можна зустріти і виокремлення понять міжнародної та зовнішньої торгівлі. Зокрема, міжнародну торгівлю визначають як «систему міжнародних товарно-грошових відносин, що складається з зовнішньої торгівлі всіх країн світу» або як «сукупність торгових зв'язків, зовнішньоторговельних відносин усіх країн світу, які торгують між собою», також зустрічається таке визначення - «сукупність зовнішньої торгівлі різних країн світу» та ін. Розглянемо підходи вітчизняних авторів до визначення поняття «зовнішня торгівля» (табл.1).

Таблиця 1 – Підходи до поняття «зовнішня торгівля»

№	Автор	Підхід
1	2	3
1	Євтушенко В.А.	«глибоке економічно-соціальне поняття, яке треба вивчати в двох напрямках: як процес прямого обміну товарами та послугами між суб'єктами міжнародно-економічних відносин та як винятковий вид громадських відносин, що утворюються між країнами у процесі та задля обміну товарами (послугами)» [15, с.73]
2	Мазаракі А.А.	«система економічних відносин між країнами, основна мета якої полягає у ввезенні та вивезенні товарів і послуг» [27, с.102]
3	Тохтамиш Т.О., Ягольницький О.А., Овчиннікова М.А.	«торгівля між резидентами різних країн, якими можуть виступати фізичні та юридичні особи, фірми, ТНК, некомерційні організації тощо» [65, с.8]
4	Осацька Ю.Є., Зінченко О.М.	«особливий тип суспільних відносин, які виникають у світовій системі господарства в процесі і з приводу обміну товарами та послугами між державами, що мають власні зовнішні і зовнішньоторговельні політики» [37, с.814]

Джерело: сформовано на основі [15;27;37;63]

Отже, можемо зробити висновки, що, поняття зовнішня торгівля визначається як:

- торгівля певної країни з іншими країнами, складова частина зовнішньоекономічних зв'язків, що поділяється на експорт (вивезення) та імпорт (ввезення) товарів;
- торгівля між країнами, що складається з вивозу (експорту) і ввезення (імпорту) товарів і послуг;
- торгові відносини певної країни з іншими країнами, що включає в себе як ввезення (імпорт товарів), так і їх вивезення (експорт);
- торгівля між контрагентами в різних державах товарами та послугами.

Отже, проведений аналіз поняття «зовнішня торгівля» та «міжнародна торгівля» показав відсутність об'єктивних відмінностей в даних термінах[33].

Міжнародна торгівля, що представляє собою процес купівлі-продажу товарів і послуг між різними країнами, була першою формою міжнародних економічних відносин (МЕВ). Міжнародна торгівля, в свою чергу, поділяється на торгівлю товарами та торгівлю послугами та може буди здійснена у формі експорту та імпорту.

Отже, зовнішня торгівля країни - це торгівля будь-якої країни з іншими країнами, що передбачає здійснення експорту (закордонні поставки товарів і послуг з метою їх реалізації на зовнішньому ринку) і імпорту (ввезення в країну товарів і послуг для їх реалізації на внутрішньому ринку).

Міжнародна торгівля необхідна для розвитку будь-якої національної економіки і, в першу чергу, країн з відкритою економікою, які отримують додаткову вигоду від активної участі в світових торгових відносинах. Завдяки

міжнародній торгівлі товарами і послугами посилюється науково-технічна, виробнича, технологічна, фінансова взаємозалежність країн.

Міжнародна торгівля має ряд особливостей (рис.2).

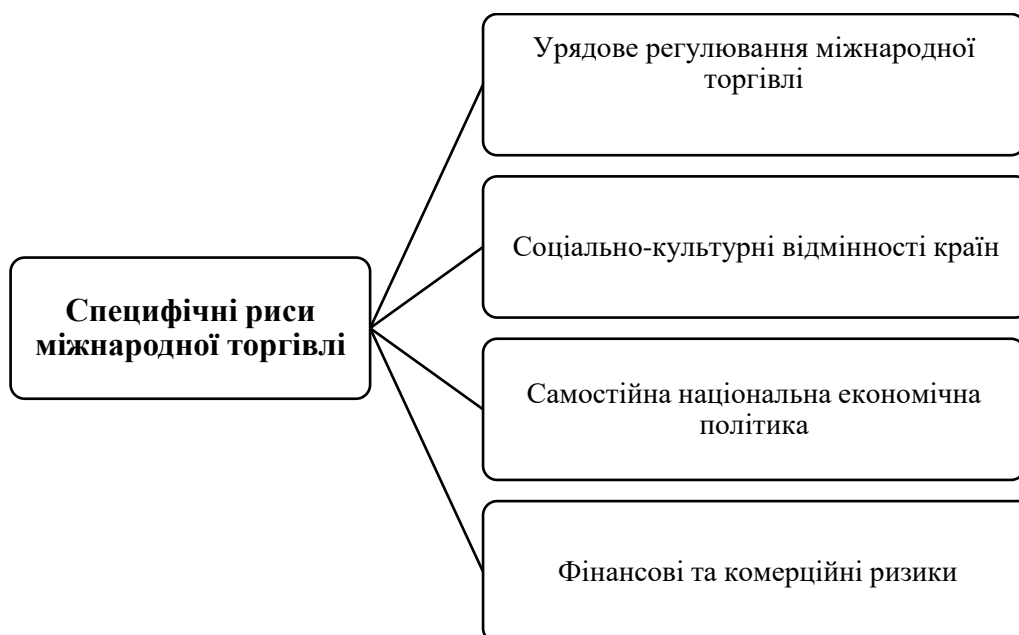

Рисунок 2 – Особливі риси міжнародної торгівлі

Джерело: [32;33;57]

Величезне значення світогосподарських зв'язків в сучасному економічному житті держав призвело до зростання ролі статистики міжнародної торгівлі, за допомогою якої аналізуються взаємозв'язки національних економік зі світовим господарством, двосторонні і багатосторонні економічні відносини країн.

Рівень розвитку зовнішньої торгівлі визначається за допомогою наступних показників:

- Зовнішньоторговельний оборот або сума вартості експорту та імпорту. Цей показник вимірюється в грошовому вираженні і характеризує обсяг зовнішньої торгівлі окремих країн (лідери - Китай, США), економічних угруповань, наприклад, Євросоюз за певний період.
- Зовнішньоторговельне сальдо або вартісна різниця між експортом і імпортом. Показник сальдо може бути позитивним (активним) якщо експорт перевищує імпорт або негативним (пасивним) якщо країна імпортує більше товарів та послуг ніж постачає на зовнішній ринок. Міжнародні фінансові інститути, зокрема МВФ, рекомендують національним економікам прагнути до активної зовнішньоторговельного сальдо. У цілої групи країн - Кувейт, Нідерланди, Норвегія, ФРН, Швейцарія склалося позитивне сальдо зовнішньої торгівлі.
- Експортна та імпортна квоти або частка експорту і імпорту в ВВП. Тенденцією останнього часу є зростання експортної квоти (інакше

коефіцієнта відкритості економіки в 50% і більше) багатьох країн - Алжиру, Бельгії, Венесуели, Ізраїлю, Ірландії, Малайзії, ПАР.

- Зовнішньоторговельна квота або відношення суми обсягів експорту та імпорту країни до її ВВП. Даний показник характеризує обсяг зовнішнього товарообігу будь-якої країни з країною-партнером (індивідуальна квота) або з багатьма країнами (глобальна квота) [17].

Світова торгівля являє собою сукупний обсяг торгівлі всіх країн світу. Головним показником динаміки світової торгівлі є світовий товарообіг - підсумовування обсягів експорту та імпорту всіх держав. В даний час темпи зростання світового товарообігу перевищують темпи зростання ВВП, що є наслідком збільшення ємності світових ринків.

Можливість участі країн у зовнішній торгівлі визначаються поєднанням ендогенних і екзогенних факторів, невідтворюваних повністю в рамках інших економічних формацій.

Розглянемо ендогенні фактори зовнішній торгівлі (рис.3) [36].

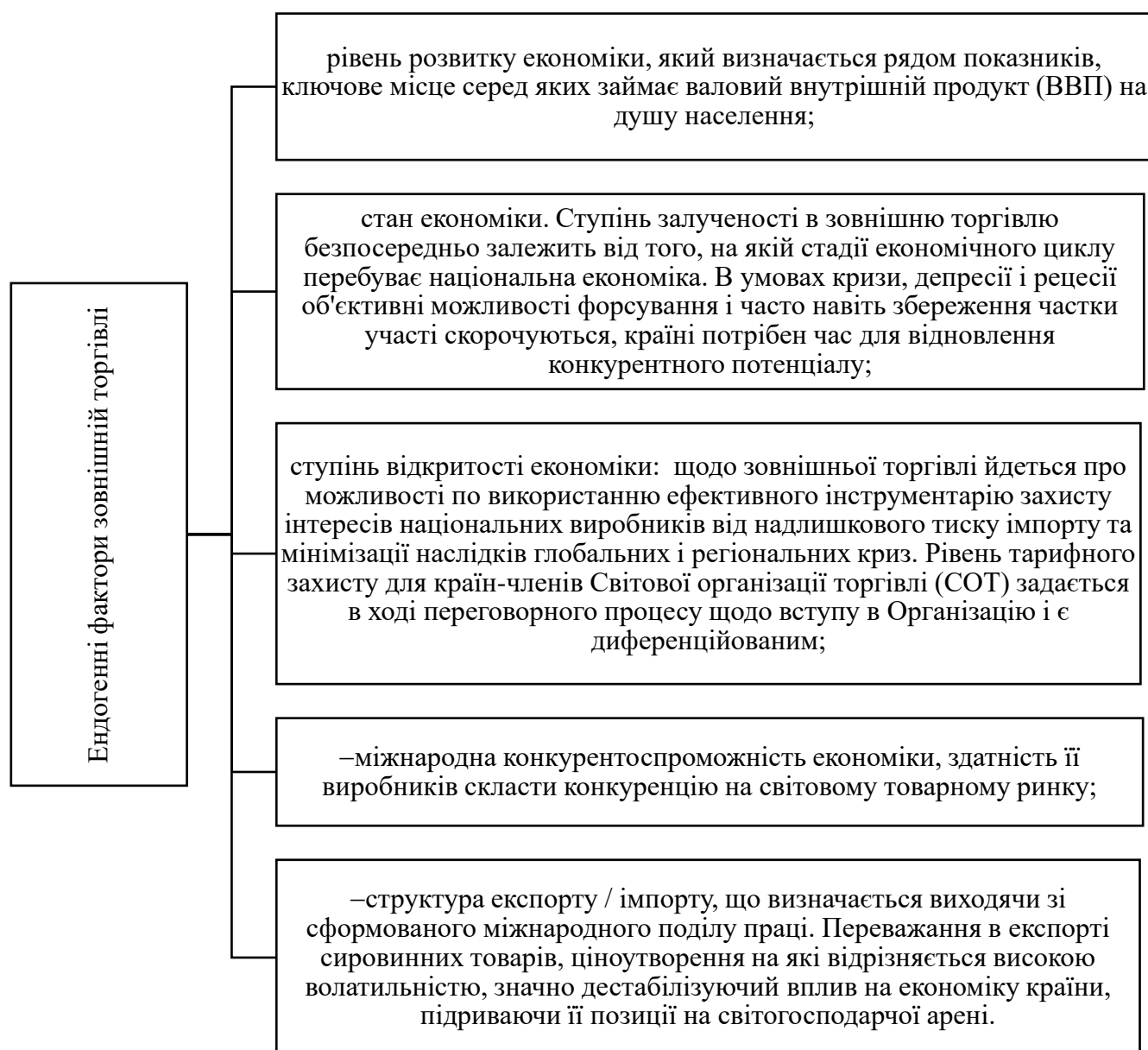

Рисунок 3 – Ендогенні фактори зовнішній торгівлі
Джерело: [32;33;57]

Розглянемо екзогенні фактори зовнішній торгівлі (рис.4).

У групу показників світової торгівлі включені також темп зростання її обсягів у порівнянні з попереднім роком, географічна і товарна структура, умови торгівлі.

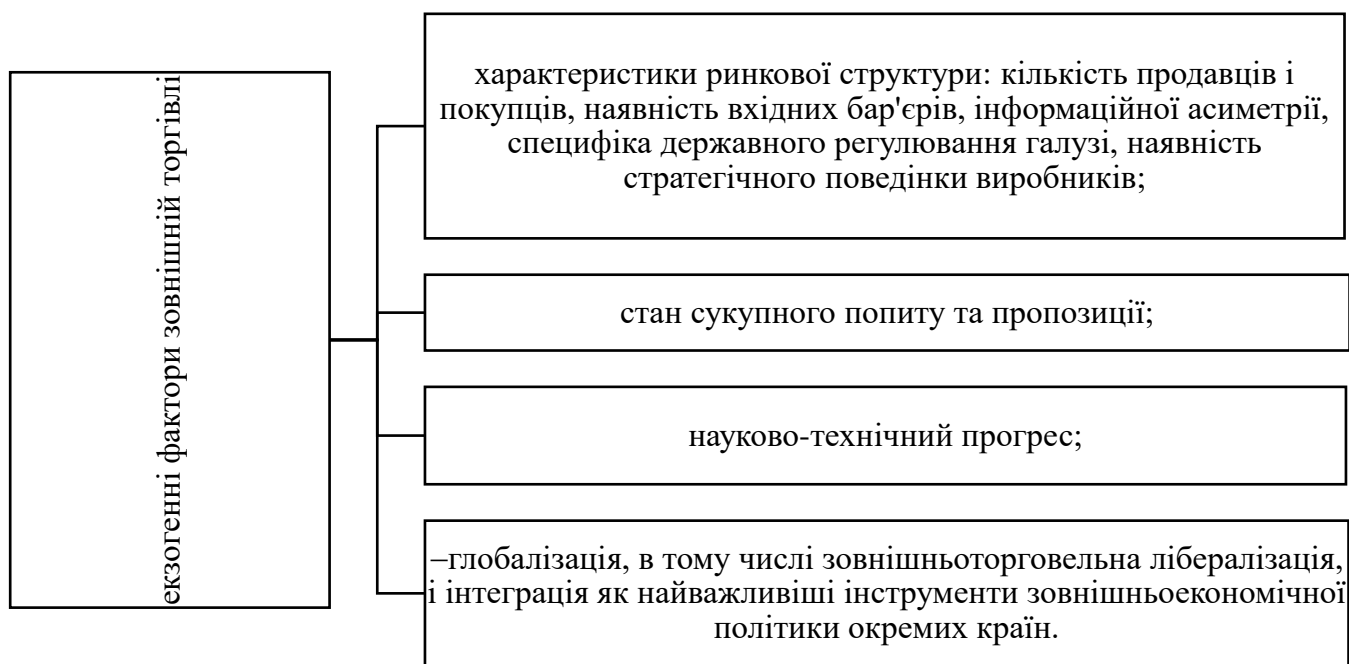

Рисунок 4 – Екзогенні фактори зовнішній торгівлі

Джерело: [32;33;57]

В міжнародній торгівлі на даний час спостерігається посилення інтеграційних процесів та їх ускладнення. На тлі прогресуючого рівня інтеграції та лібералізації світової господарської діяльності економічне зростання в цілому ряді країн підтримується і стимулюється шляхом укладення регіональних торгових угод, що характерні для багатогранної торгової системи сучасності. Регіональні торговельні системи поширюються в світі практично повсюдно, природним чином набувають все нові риси, виходячи за межі окремо взятого регіону. Зростають обсяги укладення всеосяжних торгових угод. У зв'язку з цим актуальним стає питання підвищення їх ефективності в системі регулювання торгівлі в умови глобалізації.

Важливим аспектом здійснення міжнародної торгівлі є її регулювання.

Зовнішньоекономічна політика держав передбачає розробку системи законодавчого регулювання ЗЕД в країні, що передбачає створення відповідних державних органів з певними повноваженнями щодо регулювання та контролю.

Під державним регулюванням зовнішньоторговельної політики зазвичай розуміється діяльність держави, спрямована на розвиток і регулювання торговельних відносин з іншими країнами. Головним завданням зовнішньоторговельної політики є створення сприятливих зовнішньоторговельних умов для розширеного відтворення всередині країни [3].

Зовнішньоекономічна політика держави визначає стратегію формування міжнародних економічних відносин країни, у тому числі вона покликана сприяти вирішенню важливих завдань по географічній збалансованості зовнішньоторговельних операцій та має на меті забезпечення економічної безпеки

країни. Зокрема, в Україні ефективність зовнішньоторговельної політики залежить від повноважень державної та місцевої влади та їх дотримання єдиного курсу зовнішньої політики держави.

Під зовнішньоторговельною політикою держави розуміють загальний курс політики певної країни в міжнародних економічних відносинах, яка держави визначає його економічні відносини з іноземними державами. Головна мета зовнішньоторговельної політики - створення сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов для розвитку національної економіки країни. У число основних завдань зовнішньоторговельної політики входять: захист торгово-політичними методами національної економіки, забезпечення сприятливих умов для вивезення товарів і послуг даної країни на світовий ринок, розвиток загальної правової бази взаємовідносин зовнішньоторговельних операторів країни з їх іноземними контрагентами [17;32].

Сфера зовнішньоторговельної політики в сучасних умовах розширюється. Вона включає поряд із зовнішньою торгівлею товарами, послугами і об'єктами інтелектуальної власності ширші області МЕН, зокрема, валютну політику, політику в області руху капіталу і робочої сили, умови обміну технологією і деякі інші напрямки.

Таким чином, в більш широкому або загальному плані торгова політика визначає умови взаємодії національної економіки країни зі світовим господарством. Торгова політика країни може розглядатися як складова частина її зовнішньої політики, в тій мірі, в якій зовнішня політика визначає загальну лінію взаємин країни з іноземними державами. З іншого боку, зовнішньоторговельна політика країни найтіснішим чином пов'язана з внутрішньою економічною політикою держави і може розглядатися як продовження у позанаціональній економічній політиці.

Зовнішньоторговельна політика реалізується через комплекс взаємопов'язаних заходів внутрішньої і зовнішньої економічної політики. У число цих заходів входять економічні, адміністративні, правові, технічні засоби, які використовуються для здійснення даної політики.

Майже всі країни, які є учасниками торгівлі в рамках СОТ, мають членство в одному або декількох регіональних інтеграційних об'єднаннях, що діють на основі регіональних торгових угод (РТС), що підтримує їх зацікавленість в поглибленні економічних зв'язків з потенційними партнерами по торгівлі.

Незалежно від рівня оцінки показники економічної ефективності міжнародної торгівлі поділяються на дві основні групи:

- показники ефекту, які виділяються як абсолютні величини з вартісним виміром, що розраховуються як різниця між результатами і витратами;
- показники ефективності, що розраховуються на основі співвідношення результатів до витрат і визначаються в відносних показниках (відсотках і індексах).

Згідно з дослідженнями, вся систему показників ЗЕД можна розділити на чотири групи [14;33]:

- 1) показники ефективності включають в себе:

- валютну ефективність експорту та валютну ефективність імпорту товарів та послуг;
- середню тривалість експортної (імпортної) операції з товарів та послуг;
- коефіцієнт рентабельності експортно-імпортних операцій товарів та послуг;
- динаміку та ставки експортної та імпортної квоти (рис. 5).

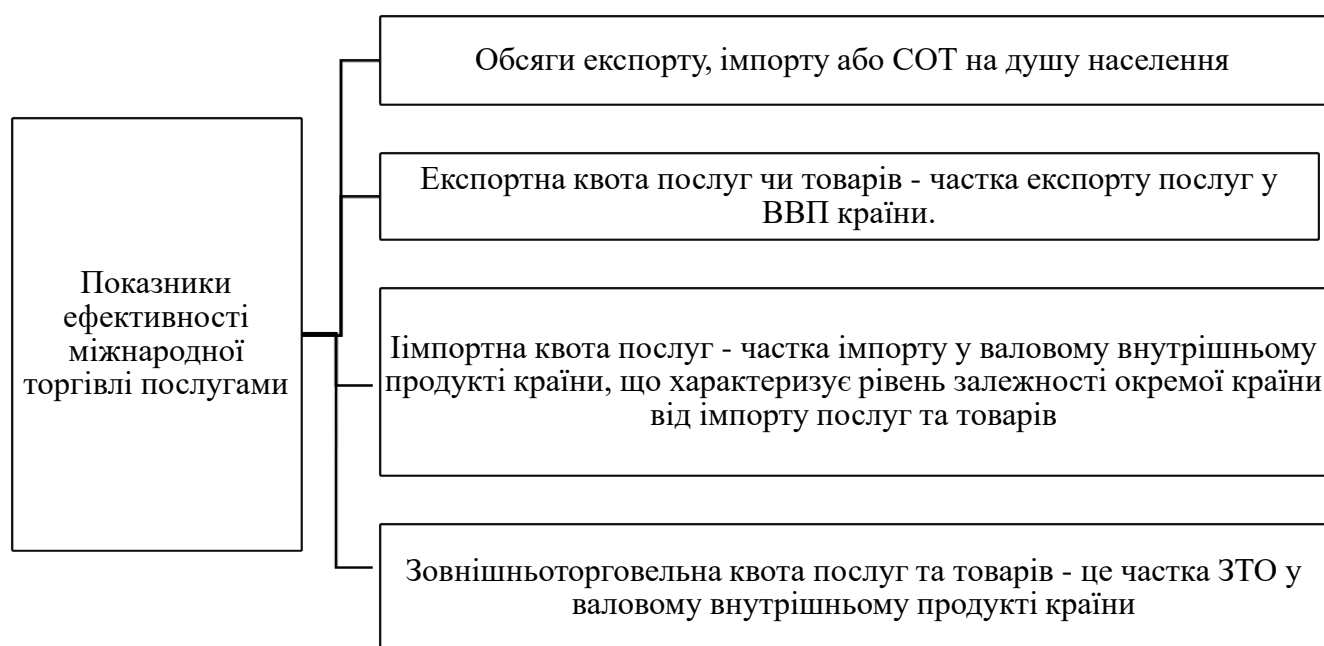

Рисунок 5 – Показники ефективності МЕВ
Джерело: [32;33;57]

2) абсолютні показники (дод.А) включають динамку експорту, імпорту та накладних витрат на експорт / імпорт, середній баланс, кількість отриманих претензій, кількість претензій, кількість задоволених претензій, обсяг експорту нових послуг);

3) відносні показники включають:

- індекси динаміки: індекс вартості; індекс цін;
- коефіцієнти ефективності зобов'язання з експорту та імпорту: за собівартістю, за фактичним обсягом і ін.);

4) структурні показники наведені на рис.6.

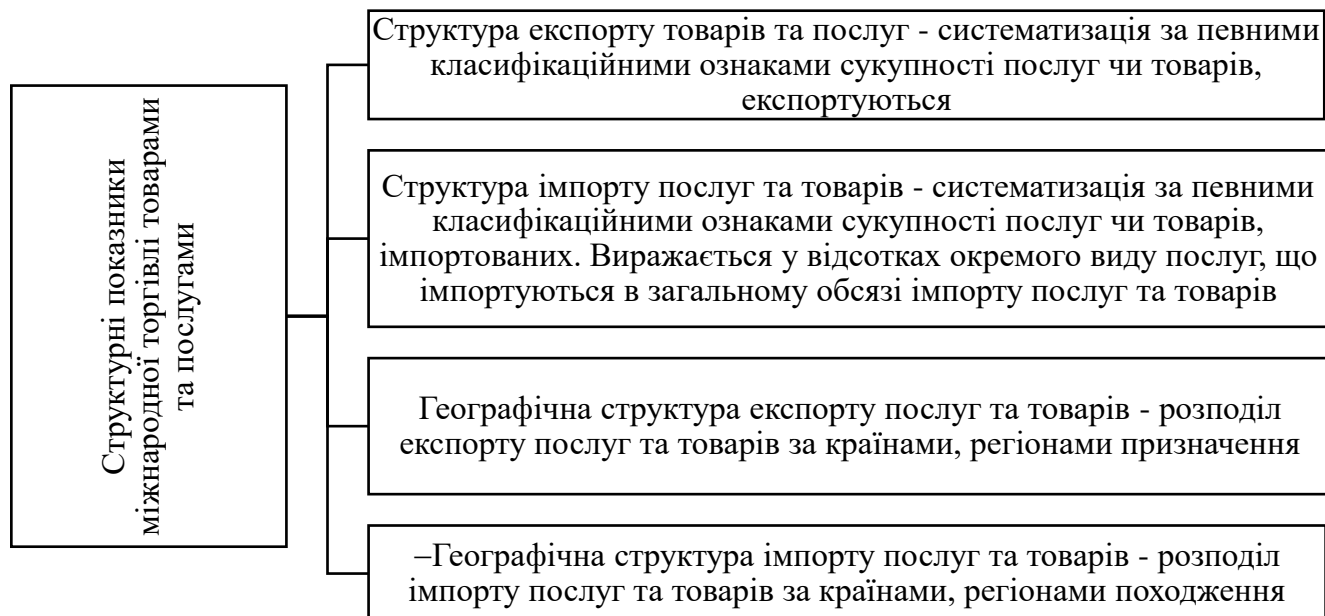

Рисунок 6 – Структурні показники міжнародної торгівлі товарами та послугами
Джерело: [32;57]

Таким чином, основні показники стану розвитку торгівлі товарами та послугами доцільно згрупувати та визначати за наступними групами: показники ефективності, абсолютні показники обсягу, відносні показники та показники структури. В цілому економічна ефективність міжнародної торгівлі послугами визначається в загальному вигляді тим, що потреба національної економіки в відповідних послугах задовольняється не за рахунок її вітчизняного виробництва, а за рахунок витрат на виготовлення інших (експортних) товарів та послуг, на валютну виручку від продажу яких закупаються необхідні країні імпортні послуги та товари.

Аналіз динаміки та структури міжнародних економічних відносин України та ЄС

Показники зовнішньої торгової діяльності України з 2014 по 2020 роки свідчать про поступове формування нової динаміки експортно-імпортних операцій, а вказують на наявність певних проблем щодо збереження позицій на зовнішніх ринках. Оскільки ВВП України залежить безпосередньо від обсягу експорту товарів та послуг, ефективність зовнішньої торгівлі не втрачає своєї актуальності. Більше того, вплив кризових факторів на учасників міжнародних ринків, посилення конкуренції, незважаючи на членство України у СОТ, нові угоди щодо зони вільної торгівлі посилюють необхідність посилення активності національних агентів із іноземними партнерами.

Сучасна цінність зовнішньоекономічних відносин виявляється в тому, що завдяки ним країни мають можливість поєднувати економічне зростання з соціальним розвитком як на рівні окремих підприємств так і на державному рівні. Саме тому дуже важливо забезпечувати баланс експорту та імпорту товарів та послуг. Однак слід мати на увазі, що навіть збалансований експорт та імпорт не завжди можуть свідчити про ефективність зовнішньоторговельних операцій, принаймні для однієї із сторін. Баланс експорту та імпорту за валютою між країнами-партнерами не виключає, що одна з них принесе велику користь, а інша - менше. Інтереси України щодо країн-партнерів у зовнішній торгівлі в першу чергу характеризуються географічною структурою експорту та імпорту.

Співпраця ЄС та України регулюються Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та угодою про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Україна є пріоритетним партнером у рамках Східного партнерства та ЄПС. На даний час ЄС та Україна прагнуть до все більш тісних відносин між собою, виходячи за межі співпраці, що зумовлює євроінтеграційний курс України.

В 2014 році між ЄС та Україною було ратифіковано Угоду про асоціацію:

- полегшує та доступніший для підприємств ЄС імпорт та експорт в Україну;
- існують різноманітні переваги для України, такі як скасування тарифів, а також ефективне та швидке полегшення перевезень через митницю на міжнародних кордонах.

Угода між ЄС та Україною покращує конкурентоспроможність європейського бізнесу на українському ринку та навпаки. Загалом щодо торгівлі товарами угода ліквідувала більшість тарифів - ЄС: 98,1% та Україна: 99,1%

АА / DCFTA має на меті стимулювати торгівлю товарами та послугами між Україною та ЄС шляхом поступового зниження тарифів та приведення норм України у відповідність до норм ЄС у певних галузях промисловості та сільськогосподарської продукції.

Для деяких товарів тарифи все ще поступово скасовуються ЄС з наступними перехідними періодами для таких товарів:

- хімікатів - 2021
- добрив - 2023
- вироби з деревини - 2021 рік
- взуття - 2021
- вироби з міді - 2021
- вироби з алюмінію - 2023
- легкових та більшості автотранспортних засобів - 2023 рік

Порівняємо середні імпорتنі тарифи України до вступу у ВТО та після (рис.7).

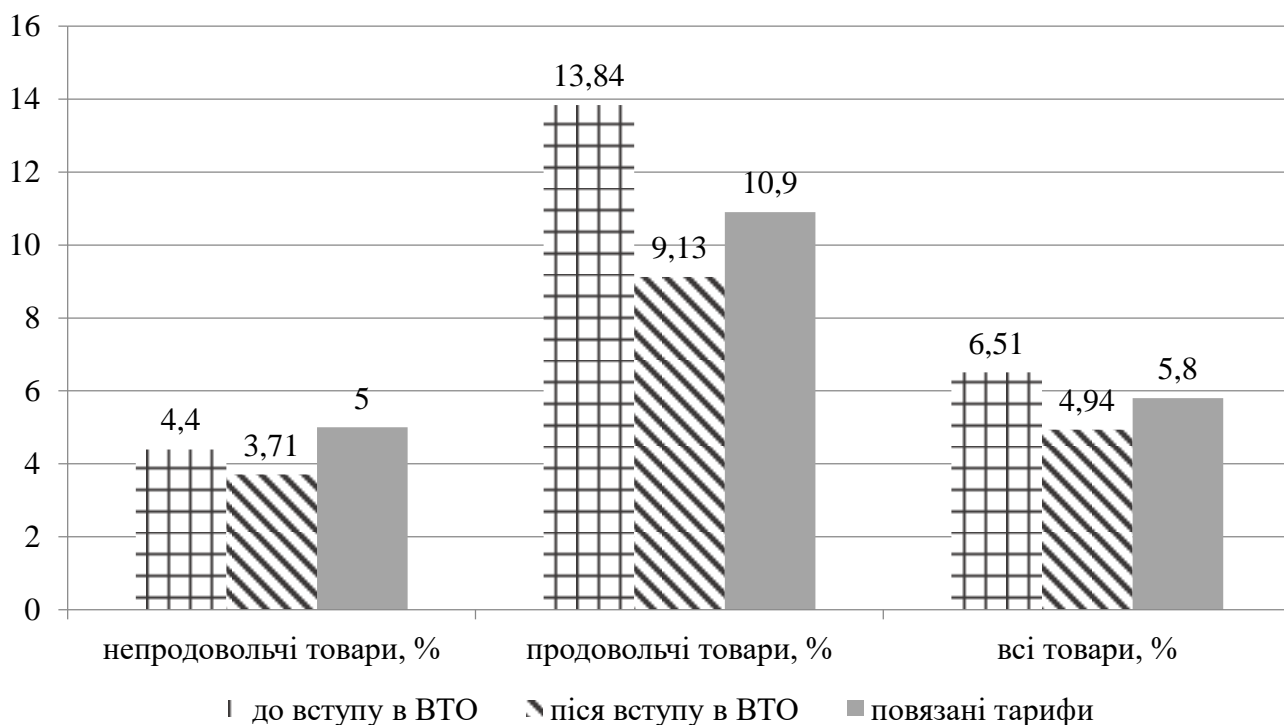

Рисунок 7 - Середні імпорتنі тарифи України
Джерело: [40;41]

Отже, імпортні тарифи після вступу у ВТО були знижені, особливо на продовольчі товари, як бачимо, імпортний тариф знизився з 13,84% до 10,9%. Тариф на непродовольчі товари виріс з 4,4% до 5%. В середньому тариф на імпорт знизився з 6,51% до 5,8%.

Для кращої інтеграції з ринком ЄС Україна узгоджує багато своїх норм та стандартів у промисловій та сільськогосподарській продукції. Україна також узгоджує своє законодавство з ЄС у сферах торгівлі, таких як:

- Конкуренція
- Технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ)
- Санітарні та фітосанітарні (СФС)
- Сприяння митному режиму та торгівлі
- Захист прав інтелектуальної власності

ЄС заборонив ввезення товарів, що походять з Криму та Севастополя, а також інвестицій та низки безпосередньо пов'язаних з ними послуг щонайменше до 23 червня 2020 року.

Розглянемо умови, в яких розвивались економічні відносини України та ЄС в 2020 році.

Пандемія COVID-19 в 2020 році навесні спричинила величезний глобальний економічний шок, що призвело до значних рецесій у багатьох країнах. Базовий прогноз привів до скорочення світового ВВП на 5,2 % у 2020 році - найглибша глобальна рецесія за вісім десятиліть, незважаючи на безпрецедентну політичну підтримку. Швидке зростання випадків захворювання на COVID-19,

разом із широким спектром заходів щодо уповільнення поширення вірусу, стрімко сповільнили економічну діяльність в Україні і ряді країн ЄС.

Більшість країн запровадили різні заходи щодо пом'якшення ситуації, такі як блокування, закриття шкіл та несуттєвих підприємств, а також обмеження на поїздки, щоб обмежити розповсюдження COVID-19 та полегшити навантаження на системи охорони здоров'я. Пандемія та пов'язані із цим заходи щодо пом'якшення наслідків різко приборкали споживання та інвестиції, а також обмежили пропозицію та виробництво робочої сили. Транскордонні наслідки порушили фінансовий та товарний ринки, світову торгівлю, ланцюги поставок, подорожі та туризм. Фінансові ринки були надзвичайно мінливими, що відображає надзвичайно високу невизначеність та погіршення перспектив. Ціни на товари різко знизилися в результаті падіння світового попиту, особливо постраждавши від нафти. Центральні банки в країнах з розвинутою економікою знизили ставки політики та вжили інших далекосяжних кроків для забезпечення ліквідності та підтримки довіри інвесторів.

Узагальнимо фактори впливу на економіку України в 2020 році (рис.8).

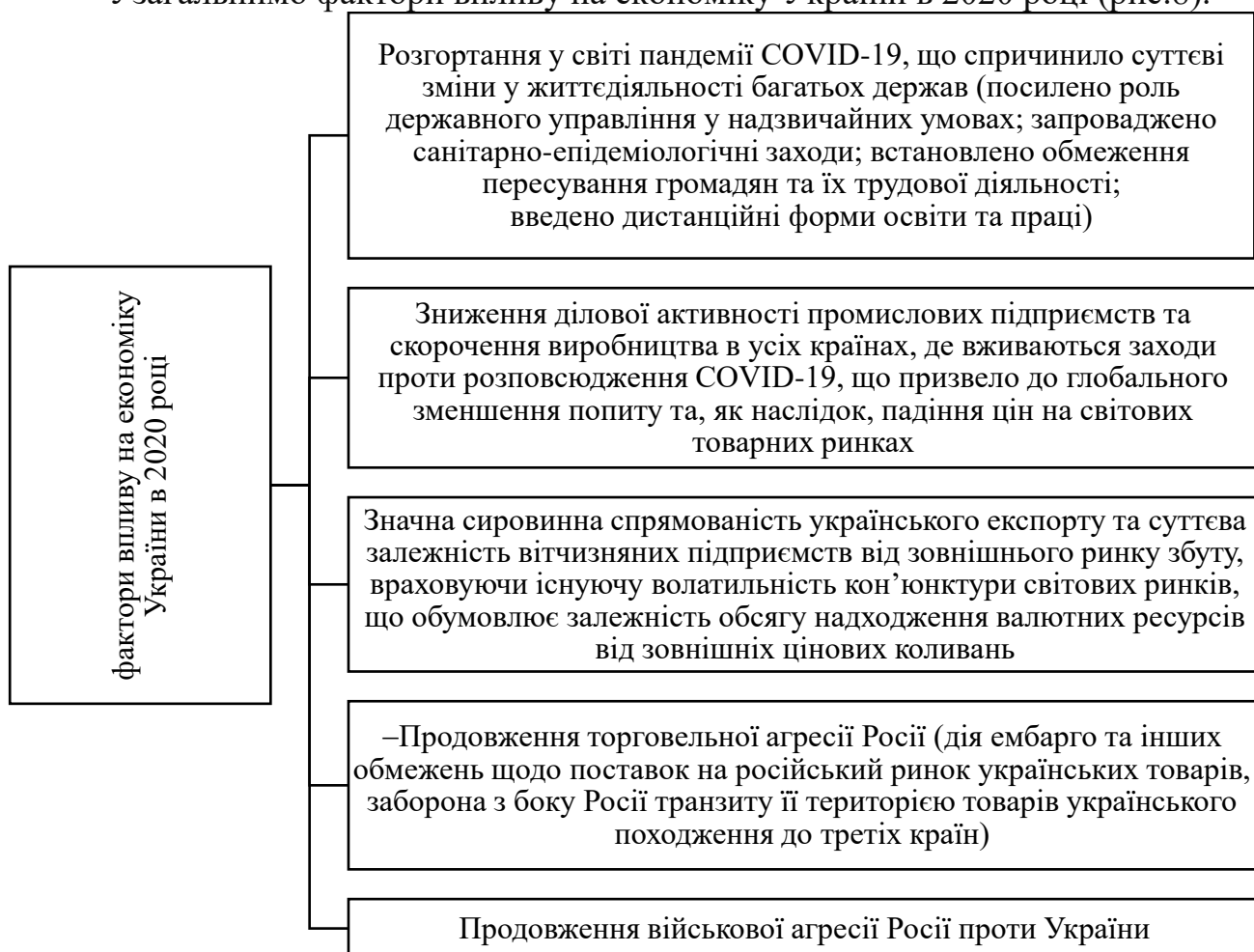

Рисунок 8 – Фактори впливу на економіку України в 2020 році

Джерело: складено автором за даними [11]

Міжнародні економічні відносини України та ЄС полягають у взаємному експорті-імпорті товарів та послуг.

Проаналізуємо обсяги експорту України в 2015-2020 роках та частку експорту в країни ЄС (табл.2).

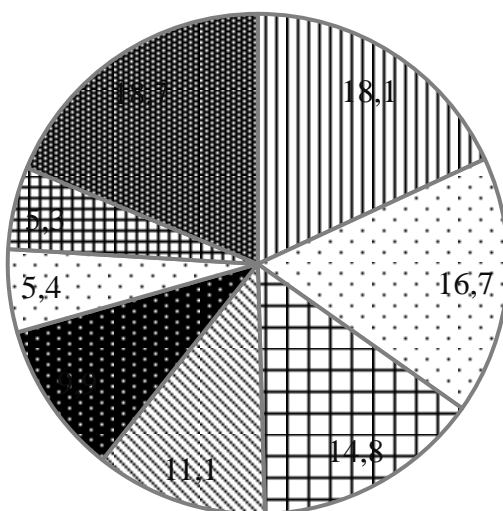
Таблиця 2 – Динаміка експорту товарів в 2015-2020 роках

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відх., +/-	Відх., %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Експорт в ЄС, млн.дол. США	13 015,2	13 496,3	17 533,4	20 157,0	20 750,7	18 604,9	5 589,7	42,95
Всього експорт, млн.дол. США	38 127,1	36 361,7	43 264,7	47 335,0	50 054,6	49 191,8	11 064,7	29,02
Частка експорту ЄС, %	34,14	37,12	40,53	42,58	41,46	37,82	3,7	

Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо, обсяги експорту в країни ЄС з 2015 по 2020 рік виросли на 42,95%, що дозволило збільшити частку експорту в країни ЄС на 3,7%.

Товарна структура експорту з України в ЄС в 2020 році наведена на рис.9.

- ▣ II. Продукти рослинного походження
- ▣ XV. Недорогоцінні метали та вироби з них
- ▣ XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання
- ▣ V. Мінеральні продукти
- ▣ III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження
- ▣ IV. Готові харчові продукти
- ▣ IX. Деревина і вироби з деревини
- ▣ Інші товари

Рисунок 9 – Товарна структура експорту товарів з України в ЄС в 2020 році, %

Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо, на експорт в країни ЄС з України поступають переважно сировина (18,1% – продукти харчування, 16,7% - недорогочінні метали, 11,1 % - мінеральні продукти), позитивним є те, що частка поставок машин і устаткування в 2020 році склала 14,8%.

Україна через пандемію коронавірусу дещо зменшила обсяги сільськогосп.експорту в ЄС, проте їй вдалось утримати позиції одного з найбільших експортерів сільгосп.продукції до ЄС.

Розглянемо географічну структуру експорту до країн ЄС (рис.10).

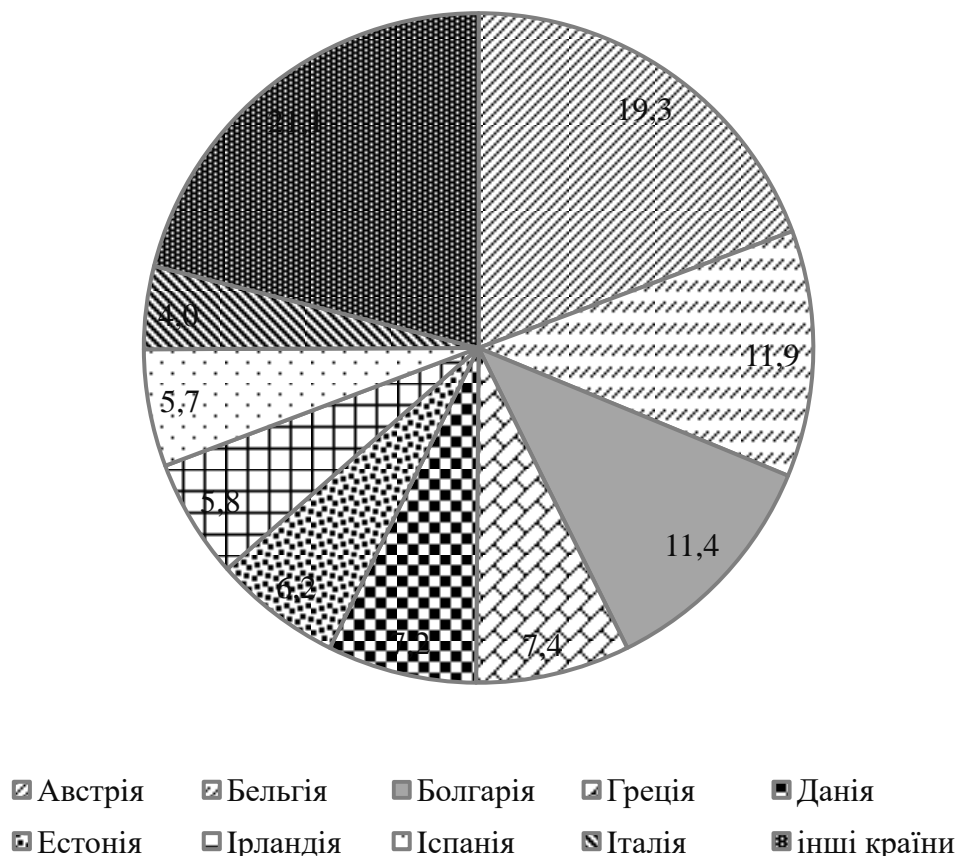

Рисунок 10 – Географічна структура експорту товарів до країн ЄС в 2020 році, %

Джерело: складено автором за даними [11]

З рис.10 бачимо, що найбільші обсяги українських товарів експортується до Австрії (її частка склала в 2020 році 19,3%), Бельгії (11,9%) та Болгарії (11,4%).

Розглянемо які області України найбільше забезпечують експорт товарів в ЄС (рис.11).

З рис.11 бачимо, що Закарпатська область 92,7% своїх товарів експортує до країн ЄС, Волинська -77,7%, Львівська – 74,6%, Рівненська – 71,5%, Тернопільська – 70,1%. Найменшу частку в структурі експорту товарів займають країни ЄС в Харківська область - 19,4% та Одеська область – 25,3%.

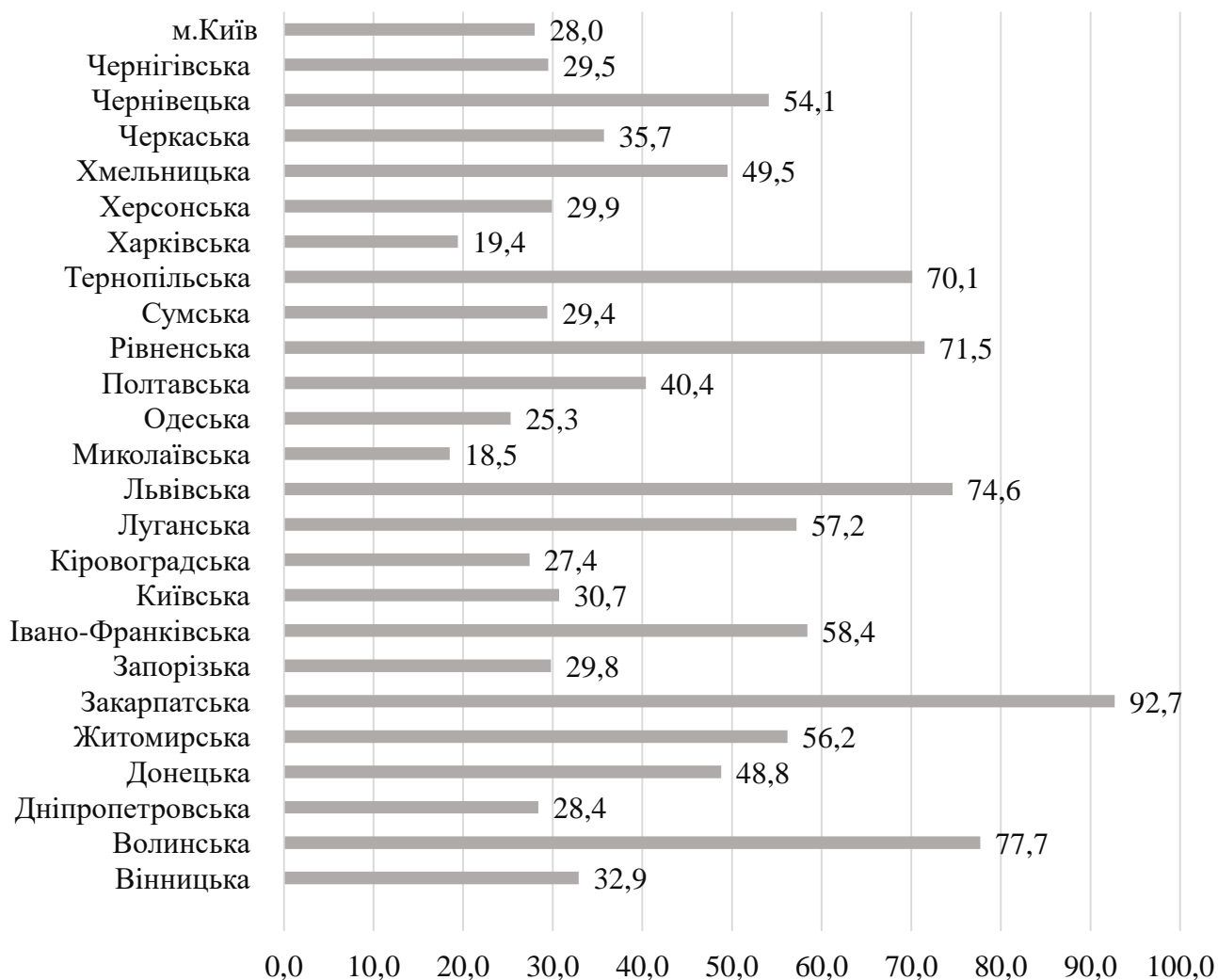

Рисунок 11 – Частка експорту товарів в ЄС у розрізі областей України, %
Джерело: складено автором за даними [11]

Проаналізуємо обсяги імпорту в Україну в 2015-2020 роках та частку імпорту в країні ЄС (табл.3).

Таблиця 3 – Динаміка імпорту товарів в 2015-2020 роках

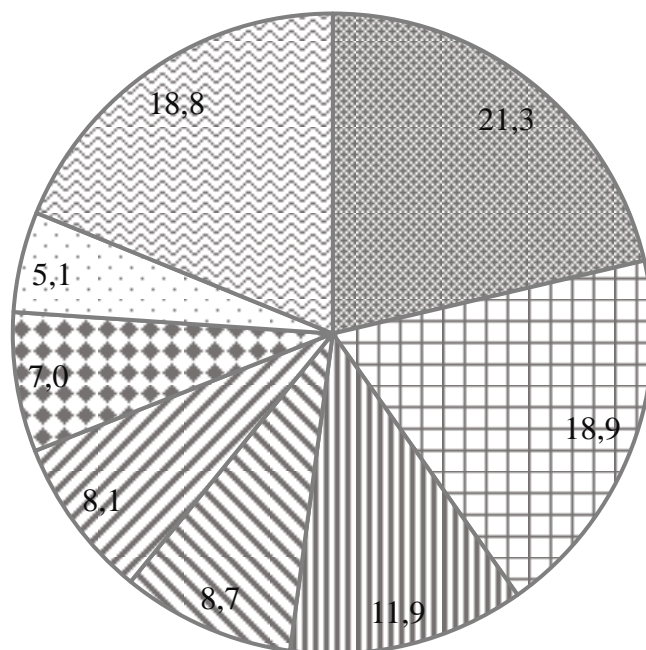
Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відх., +/-	Відх., %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Імпорт в ЄС, млн.дол. США	15 330,2	17 140,8	20 799,4	23 216,5	25 012,2	23 859,7	8 529,5	55,64
Всього імпорт, млн.дол. США	37 516,4	39 249,8	49 607,2	47 335,0	50 054,6	54 336,1	16 819,7	44,83
частка імпорту ЄС, %	40,86	43,67	41,93	49,05	49,97	43,91	3,0	

Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо, імпорт товарів з ЄС також виріс за 5 років та склав 43,91% від загального обсягу імпорту України в 2020 році.

Структура імпорту товарів з ЄС наведена на рис.12.

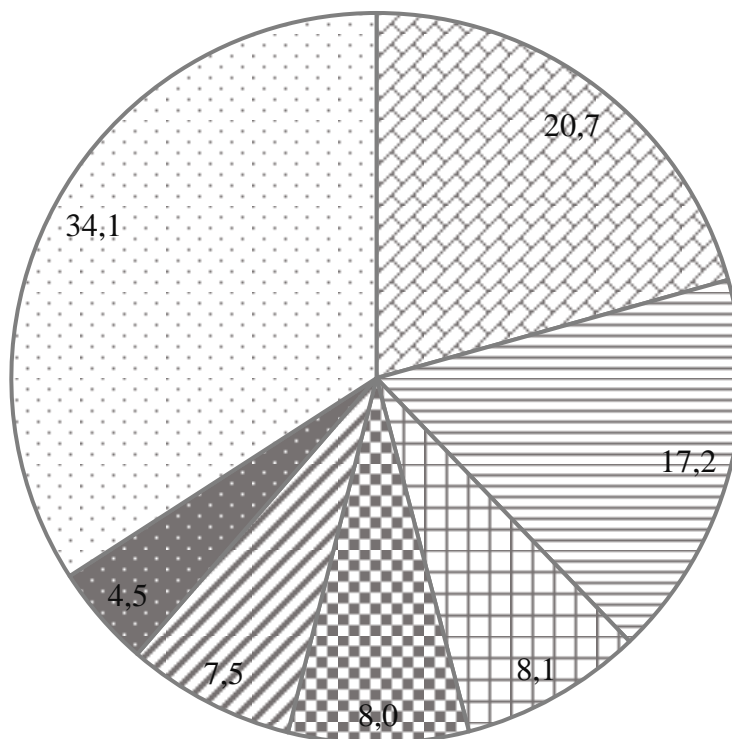
- ▣ XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання
- ▣ VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості
- ▣ XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби
- ▣ V. Мінеральні продукти
- ▣ IV. Готові харчові продукти
- ▣ VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них
- ▣ XV. Недорогоцінні метали та вироби з них
- ▣ Інші товари

Рисунок 12 – Товарна структура імпорту товарів з України в ЄС в 2020 році, %
Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо, Україна експортує з ЄС 21,3% - машини та обладнання, 18,9% - продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей (переважно паливо), 11,9% - засоби наземного транспорту, 8,7% – мінеральні продукти.

Географічна структура імпорту товарів до країн ЄС в 2020 році наведено на рис.13.

Отже, найбільше товарів Україна імпортує з Німеччини – 20,7%, Польщі – 17,2% та Угорщини, частка якої склала 8,1%.

■ Німеччина ■ Польща ■ Угорщина ■ Італія ■ Франція ■ Чехія ■ інші країни

Рисунок 13 – Географічна структура імпорту товарів до країн ЄС в 2020 році., %

Джерело: складено автором за даними [11]

Тепер розглянемо яку частку товарів з ЄС імпортують в різних областях України (рис.14).

Найбільше товарів з ЄС імпортує Тернопільська область – 81,1%. Івано-Франківська область – 74,8%, Львівська обл. – 71,5%. Найменше товарів з ЄС імпортується в Луганську область – 14,6%, Донецьку область – 18,2%, Одеська обл. – 27,3%, Полтавська обл. – 27,1% та Миколаївська обл. – 29,9%.

Таким чином, можемо зробити висновок, що протягом 2018-2020 рр. експорт товарів в країни ЄС мав чітку динаміку до зростання. Основними товарними групами в експорту товарів з України були продукція рослинного походження, мінеральні продукти та недорогоцінні метали. Імпорт товарів з країн ЄС з 2015 по 2020 рік має динаміку до зростання (на що значний вплив мало погіршення політичних та економічних відносин з РФ, яка до 2014 року була головним торгівельним партнером України). Основними статтями імпорту протягом 2018-2019 рр. були продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості (18,9%), машини, обладнання та механізми (21,3%) та засоби наземного транспорту (11,9%).

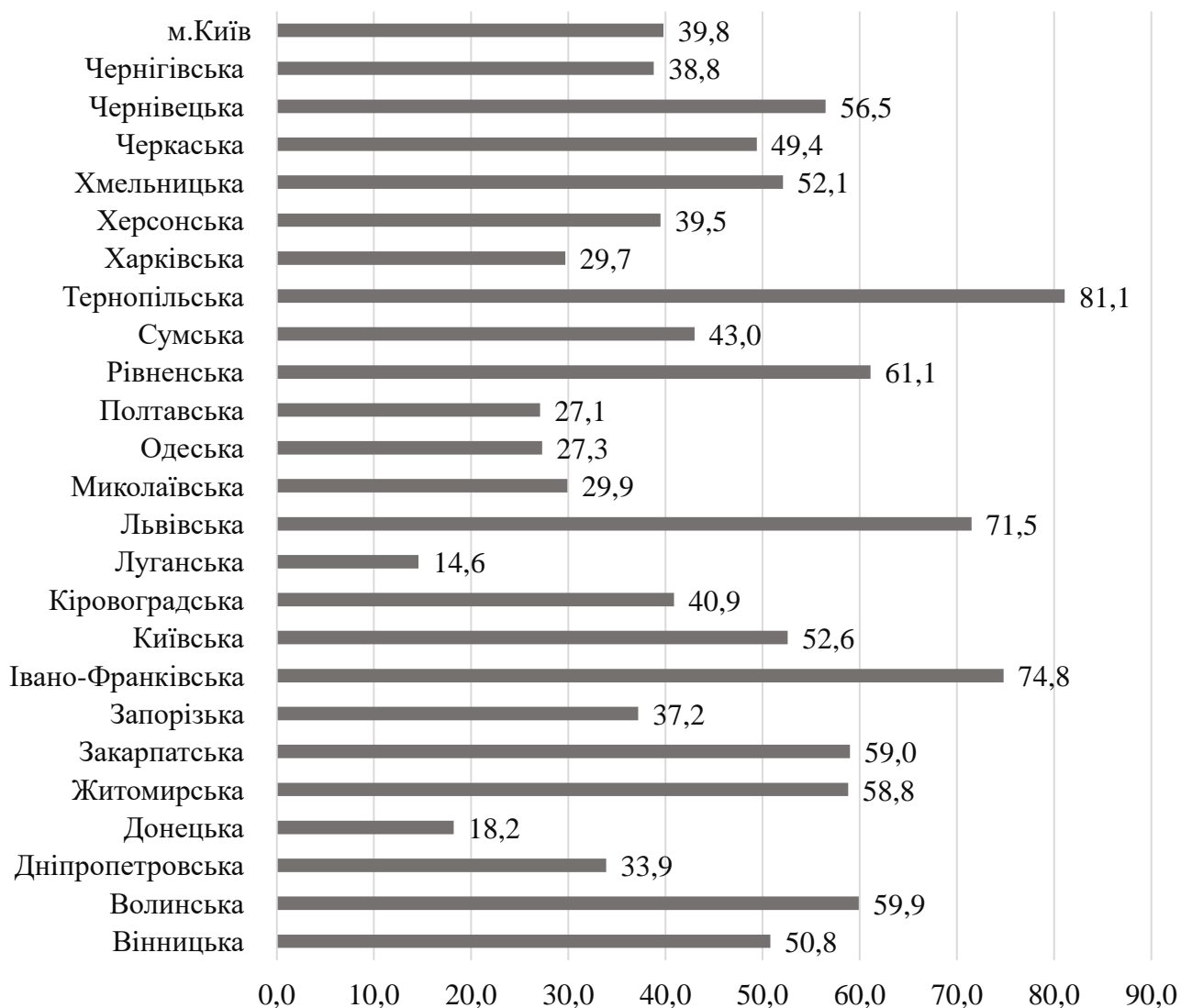

Рисунок 14 – Частка імпорту товарів з ЄС у розрізі областей України, %
Джерело: складено автором за даними [11]

Тепер розглянемо динаміку експорту та імпорту послуг між Україною та країнами ЄС (табл.4).

Таблиця 4 – Динаміка експорту послуг в 2015-2020 роках

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відх., +/-	Відх., %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Обсяги експорту послуг, млн.дол.США	9 736,7	9 868,0	10 714,4	11 638,0	15 628,9	11 387,6	1 650,9	17,0
Обсяги експорту послуг в ЄС, млн.ддол. США	2 927,9	3 004,9	3 452,7	3 979,9	4 469,0	4 255,1	1 327,2	45,3
Частка послуг ЄС, %	30,1	30,5	32,2	34,2	28,6	37,4	7,3	

Джерело: складено автором за даними [11]

Експорт послуг з України за 5 років виріс на 17%, а експорту послуг до ЄС на 17%, при цьому частка експорту послуг до країн ЄС зросла на 7,3% за 5 років.

Розглянемо структуру експорту послуг в країни ЄС в 2020 році (рис.15)

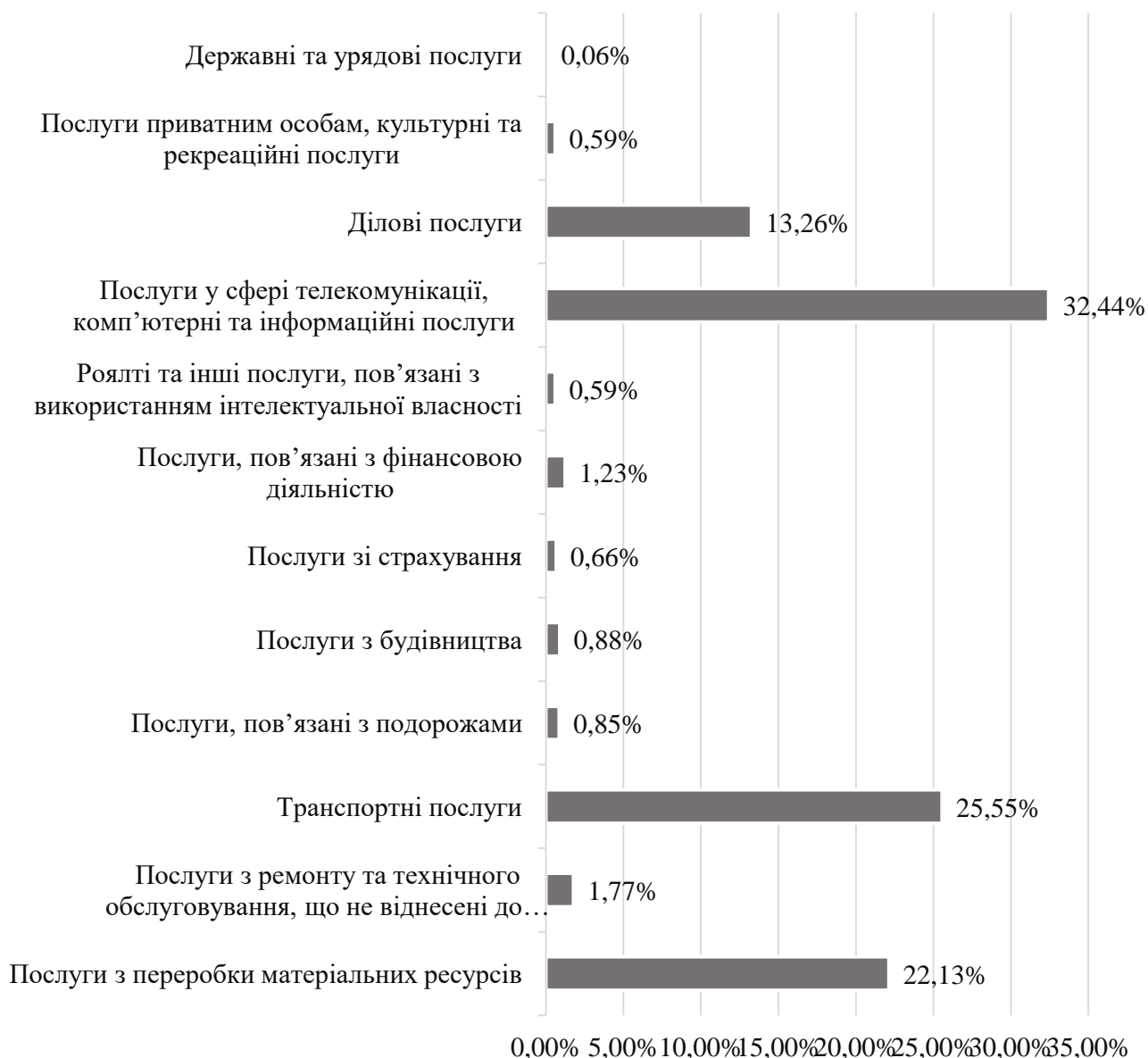

Рисунок 15 – Структура експорту послуг в ЄС, %

Джерело: складено автором за даними [11]

Отже, найбільше послуг надано в таких сферах: телекомунікація, комп'ютерні та інформаційні послуги – 32,44%, транспортні послуги – 25,55%, послуги з переробки матеріальних ресурсів – 22,13%, ділові послуги – 13,26%.

Розглянемо динаміку імпорту послуг між Україною та країнами ЄС (табл.5).

Обсяги імпорту послуг в Україну за 5 років скоротились на 5,7%, а імпорт послуг з ЄС при цьому виріс на 6,4%, при цьому частка імпорту послуг з країн ЄС зросла на 12,8% за 5 років та склала 56,2% - тобто більше половини послуг в Україну поступає від країн ЄС.

Таблиця 5 – Динаміка імпорту послуг в 2015-2020 роках

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відх., +/-	Відх., %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Обсяги імпорту послуг, млн.дол.США	5 523,0	5 326,5	5 476,1	6 308,8	6 942,2	5 209,2	-313,9	-5,7
Обсяги імпорту послуг в ЄС, млн.дол. США	2 750,1	2 421,6	2 532,5	3 355,9	3 728,9	2 927,0	176,9	6,4
Частка послуг ЄС, %	49,8	45,5	46,2	53,2	53,7	56,2	6,4	12,8

Джерело: складено автором за даними [11]

Розглянемо структуру імпорту послуг в країни ЄС в 2020 році (рис.16)

Рисунок 16 – Структура імпорту послуг в ЄС, %

Джерело: складено автором за даними [11]

Отже, Україна з країн ЄС найбільше імпортує ділових послуг – 21,77%, транспортних послуг – 19,38%, послуг роялті та використання прав інтелектуальної власності – 14,5% та послуги в сфері телекомунікації – 13,5%.

Складемо зовнішньоторговельний баланс торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС.

Таблиця 6 - Сальдо зовнішньоторговельних операцій по Україні в цілому та з країнами ЄС

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7
По Україні						
Всього експорт товарів, млн.дол. США	38 127,1	36 361,7	43 264,7	47 335,0	50 054,6	49 191,8
Всього імпорт товарів, млн.дол. США	37 516,4	39 249,8	49 607,2	47 335,0	50 054,6	54 336,1
Обсяги експорту послуг, млн.дол.США	9 736,7	9 868,0	10 714,4	11 638,0	15 628,9	11 387,6
Всього імпорт послуг, млн.дол. США	37 516,4	39 249,8	49 607,2	47 335,0	50 054,6	54 336,1
Всього експорт товарів та послуг, млн.дол. США	47 863,8	46 229,7	53 979,1	58 973,0	65 683,5	60 579,4
Всього імпорт товарів та послуг, млн.дол. США	75 032,8	78 499,6	99 214,4	94 670,0	100 109,2	108 672,2
Сальдо, млн.дол. США	-27 169,0	-32 269,9	-45 235,3	-35 697,0	-34 425,7	-48 092,8
В країні ЄС						
Всього експорт товарів, млн.дол. США	13 015,2	13 496,3	17 533,4	20 157,0	20 750,7	18 604,9
Всього імпорт товарів, млн.дол. США	15 330,2	17 140,8	20 799,4	23 216,5	25 012,2	23 859,7
Обсяги експорту послуг, млн.дол.США	2 927,9	3 004,9	3 452,7	3 979,9	4 469,0	4 255,1
Всього імпорт послуг, млн.дол. США	15 330,2	17 140,8	20 799,4	23 216,5	25 012,2	23 859,7
Всього експорт товарів та послуг, млн.дол. США	15 943,1	16 501,2	20 986,1	24 136,9	25 219,7	22 860,0
Всього імпорт товарів та послуг, млн.дол. США	30 660,4	34 281,6	41 598,8	46 433,0	50 024,4	47 719,4
Сальдо, млн.дол. США	-14 717,3	-17 780,4	-20 612,7	-22 296,1	-24 804,7	-24 859,4

Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо, негативно сальдо зовнішньої торгівлі України за 5 років зросло на 77,1% та негативне сальдо торгових операцій з країнами ЄС за 5 років виросло на 68,91%, що в цілому свідчить про низьку ефективність зовнішньої політики України.

Криза COVID-19 спричинила падіння як експорту, так і імпорту між Україною та ЄС у 2020 р., обсяг експорту порівняно з 2019 роком знизився на 2,6 млрд.євро. Україна серед найбільших торгових партнерів ЄС у 2020 році займала 1,2% (як імпортер) та 1% (як імпортер).

Чотирма найбільшими експортними партнерами ЄС були США (18,3%), Великобританія (14,4%), Китай (10,5%) та Швейцарія (7,4%).

Розглянемо такий показник як коефіцієнт покриття імпорту експортом (рис.17).

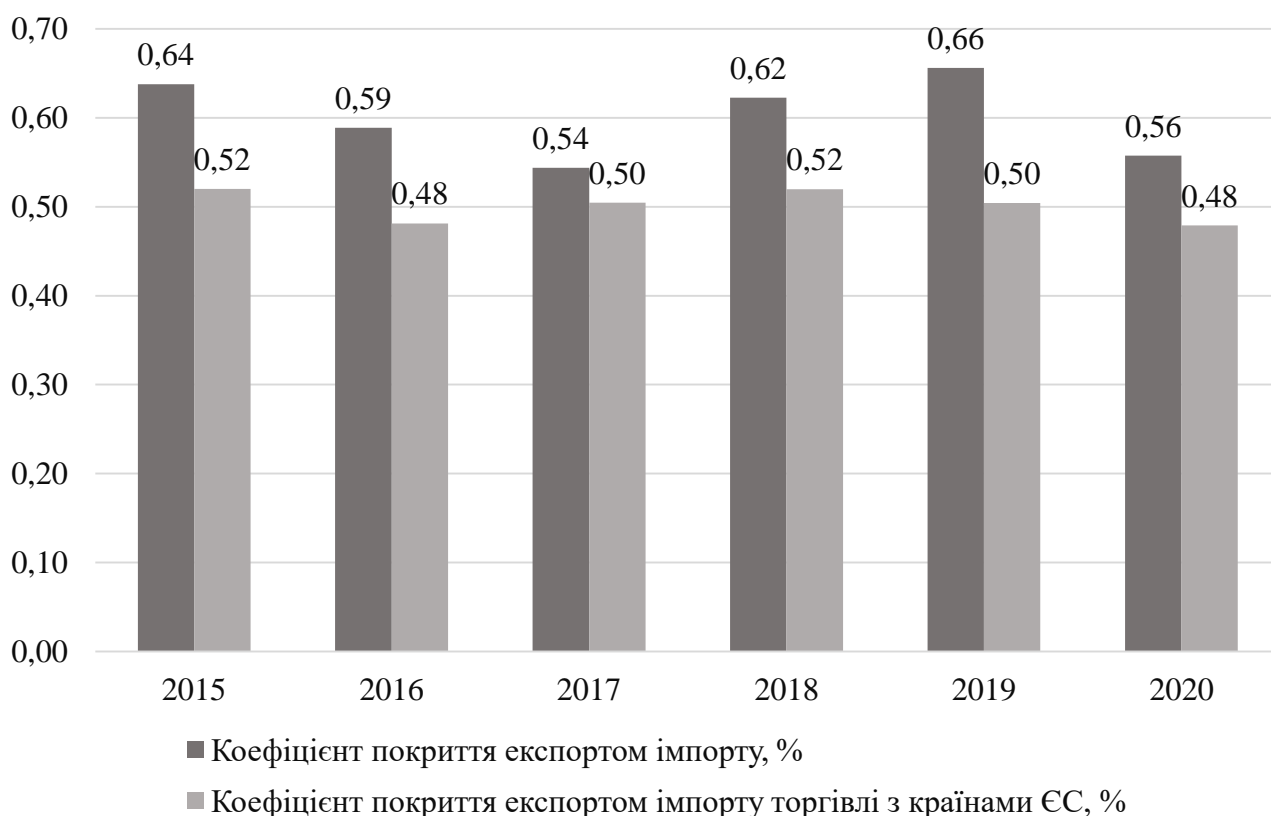

Рисунок 17 - Динаміка коефіцієнта покриття імпорту експортом в 2015-2020 рр., %

Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо, коефіцієнт покриття експорту імпортом в цілому по Україні з 2015 по 2020 рік знизився з 0,64% до 0,56% (в 2020 році показник погіршився внаслідок негативного впливу пандемії та введених карантинних обмежень). Коефіцієнт покриття експорту імпортом торгівлі України з країнами ЄС знизився з 0,52 до 0,48, тобто дана співпраця є більш вигідною для країн ЄС, ніж для України.

Проаналізуємо динаміку експортної та імпоротної квоти зовнішньої торгівлі послугами України з ЄС в 2015-2020 роках (рис.18).

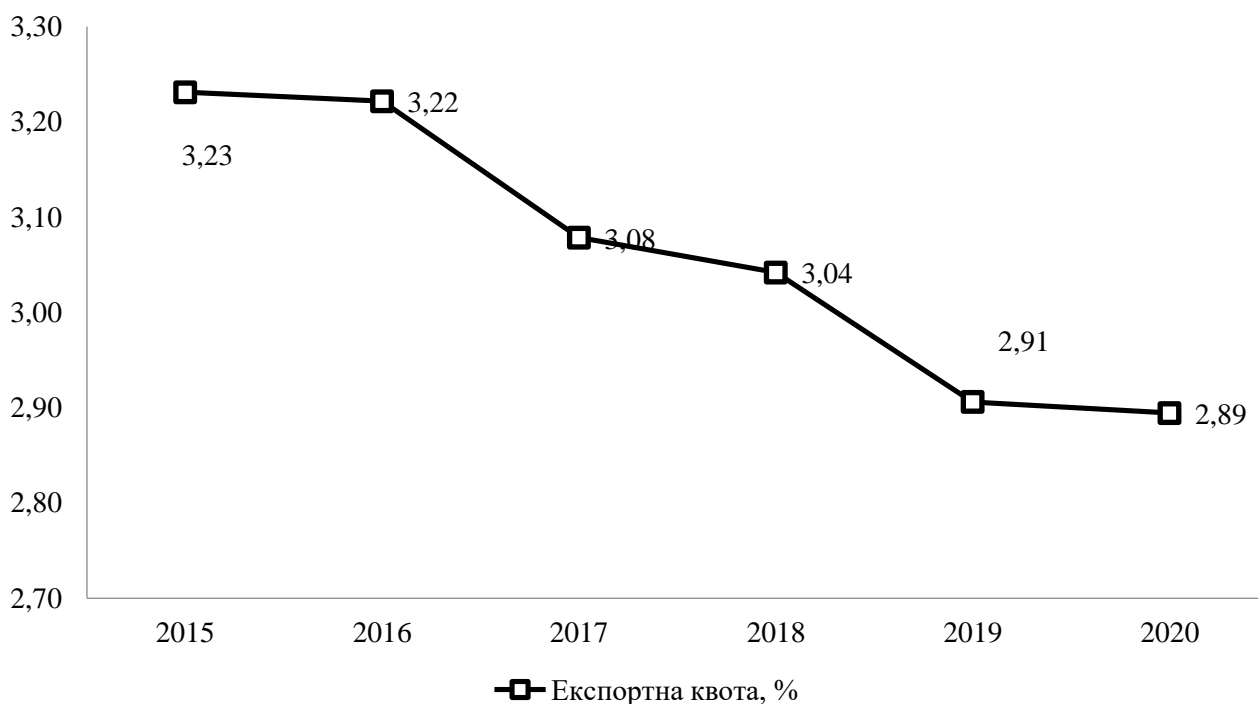

Рисунок 18 - Динаміка експортної квоти зовнішньої торгівлі послугами України з країнами ЄС за 2015-2020 рр., %
Джерело: складено автором за даними [11]

Як бачимо з рис.18, ввізні мита значно знизились, зокрема, на більшість сільськогосподарських товарів, що ввозяться до ЄС, у 2016 році були знижені до нуля. Загалом, експортна квота знизилась з 3,23% в 2015 році до 2,89% в 2020 році.

Розглянемо динаміку імпоротної квоти на рис.19.

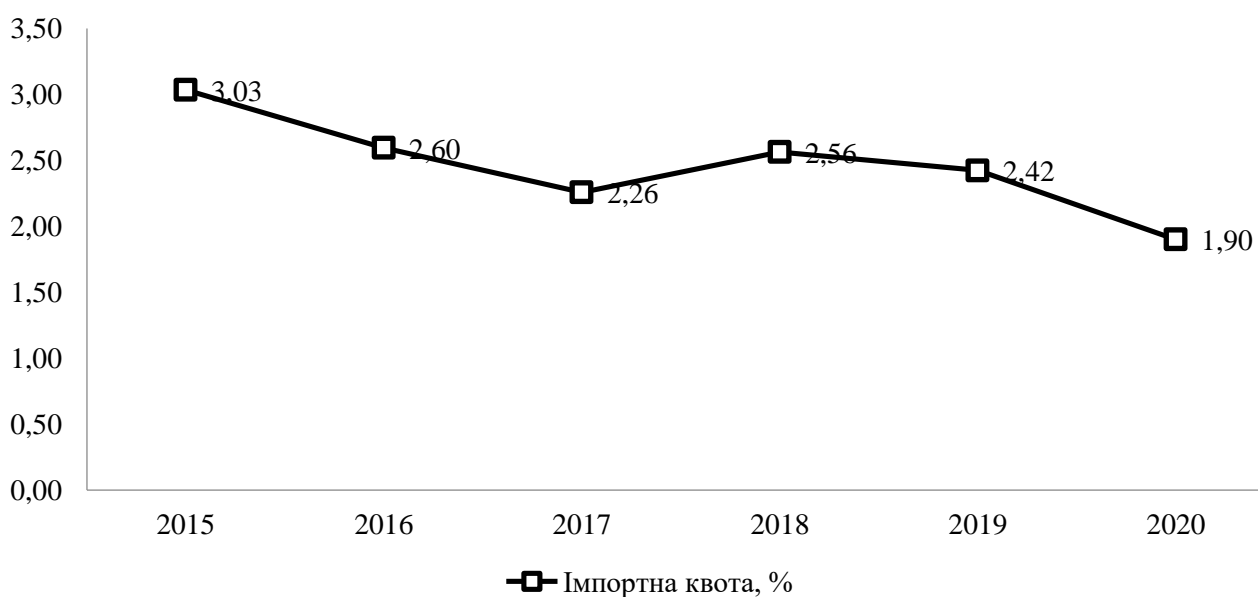

Рисунок 19 - Динаміка імпоротної квоти зовнішньої торгівлі послугами України з країнами ЄС за 2015-2020 рр., %
Джерело: складено автором за даними [11]

З рис.19 бачимо, що імпортна квота, за умовами Угоди з ЄС, також знижується щорічно та знизилась з 303% в 2015 році до 1,9% в 2020 році.

Слід зазначити, що розвиток міжнародної торгівлі є однією з передумов європейської інтеграції України. Ринок ЄС є другим за значимістю після ринку СНД, а з 2014 року ЄС став основним експортним ринком для України. Великобританія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Угорщина та Франція є найбільшими зовнішньоторговельними партнерами України серед країн ЄС.

Отже, основними проблемами міжнародної торгівлі в Україні є такі:

- важка орієнтація зовнішньої торгівлі України на СНД (до 70%);
- нерівномірний розподіл експортного потенціалу країни;
- поширеність матеріаломісткого обладнання в експорті машинобудівної продукції;
- продукція на експорт є переважно сировинною;
- вітчизняні підприємства більшість продукції збувають на зовнішніх ринках, а тому їх доходи мають пряму залежність від коливань курсу валют;
- низька конкурентоспроможність української продукції, в тому числі через невідповідність стандартам ЄС;
- невідповідність української продукції стандартам якості країн ЄС та інших іноземних держав;
- припинення вантажних перевезень залізничним та автомобільним транспортом через лінію ЛНР та ДНР;
- продовження торгівельної агресії Росії (ефект ембарго щодо поставок українських харчових продуктів на її територію, застосування тарифів на режим найбільшого сприяння до українського експорту (в результаті одностороннього припинення дії Угоди про зону вільної торгівлі в межах СНД у відносинах з Україною), незаконна заборона транзиту товарів українського походження через територію Росії до інших країн).

Ще однією загрозливою тенденцією щодо розвитку зовнішньої торгівлі в Україні є збереження нерівномірного розподілу експортного потенціалу країни. Так, в 2020 році (за даними Держстатистики України), відбулася переорієнтація структури українського експорту на збільшення частки товарів, вироблених агропромисловим комплексом, порівняно з товарами інших категорій.

Крім того, відповідно до даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Держстатистики України, бачимо, що український експорт має переважно сировинну структуру (за підсумками 2020 року частка продукції сільського господарства, металургійної та хімічної промисловості та мінеральної сировини в її експорті становила 70%). Низька конкурентоспроможність більшості українських виробників на міжнародному ринку зумовлена невідповідністю якості їх продукції міжнародним стандартам, застарілою матеріально-технічною базою, високими питомими витратами тощо.

На даний час однією з головних умов забезпечення ефективного функціонування економіки України є збільшення експортного потенціалу країни шляхом розширення ринків присутності та переорієнтації експорту та поставки високотехнологічної продукції. Через зміну часток України та традиційних зовнішніх ринках є необхідність в освоєнні нових ринків збуту. Таким чином, необхідно розробити комплекс заходів для виходу на міжнародні ринки шляхом запровадження механізмів стимулювання інноваційної діяльності на державному рівні. У середньостроковому Пріоритетному плані дій уряду до 2020 року згадується про створення Hi-Tech Office, метою якого є підтримка та стимулювання інноваційних підприємств та стартапів, надання їм фінансування, необхідних консультаційних послуг та технічної допомоги на всіх етапах їх розвитку: від інноваційної ідеї до кінцевого продукту. Існує також потреба у вивченні та застосуванні передового досвіду багатьох розвинених країн з точки зору університетсько-ділової співпраці: розробка спільних навчальних програм, стажування для молодих підприємців, а також створення державно-приватного партнерства для досліджень та інновацій.

За останні роки зовнішня торгівля перетворилася на дуже важливу галузь економіки для кожної країни. Проте, хоча обсяги світової торгівлі, під впливом глобалізації, зростають, міжнародна торгівля зазнає значних коливань внаслідок економічних криз, загострення енергетичної кризи, дефіциту сировини та інших проблем.

Оскільки для України головним торговим партнером на даний час є країни ЄС, то є потребу в удосконаленні структури експорту товарів та послуг з України до ЄС з урахуванням вимог та стандартів ЄС. Це передбачає поступове збільшення ступеня переробки сировини, розширення асортименту готової продукції, зокрема високотехнологічної. Зауважимо, що проблемою є поставки низькотехнологічного експорту Україною, що пояснюється невеликою кількістю високотехнологічної продукції, виробленої Україною. Тому існує потреба у збільшенні виробництва високотехнологічної продукції з метою подальшого збільшення її частки в експорті товарів. У даному питанні важлива роль відводиться державній підтримці, яка передбачає не тільки вдосконалення законодавства та інфраструктури, а й надання інформаційних та консультаційних послуг підприємствам, допомога національним підприємствам щодо прийняття участі у закордонних виставках та ярмарках, та, найголовніше, надання фінансової підтримки шляхом надання експортних кредитів та їх страхування, державних гарантій тощо. Незважаючи на значні проблеми у розвитку торгових відносин між Україною та Європейським Союзом, важливо зазначити, що з точки зору експорту ринки ЄС потенційно привабливі для України. Окрім того, ЄС є потенційним інвестором, що важливо для технологічної модернізації та економічного розвитку України. Все вищезазначене допоможе Україні значно покращити перспективи присутності вітчизняних товарів на зовнішніх ринках та зайняти належне місце в економіці Європейського Співтовариства.

Конкурентоспроможність українських товарів на міжнародних ринках залежить від унікального інноваційного та креативного виробництва. Інноваційне виробництво вирішує конкретні завдання з низькою вартістю та створює масове

споживання високотехнологічної продукції. Як результат, одним із важливих завдань українського уряду є створення національної інноваційної системи, яка стимулюватиме її агентів розробляти, розповсюджувати та впроваджувати нові технології як всередині, так і поза межами країни. Товари, що виготовляються на експорт повинні бути надзвичайно затребуваними споживачами на міжнародних ринках та створюватися місцевими інноваційними підприємствами, які співпрацюють всередині та за межами національної інноваційної системи країни. Враховуючи цей факт, українським підприємствам слід використовувати технологічні рішення в галузі організації виробництва товарів та вирішувати споживчі проблеми, пропонуючи конкурентоспроможні інноваційні продукти з високим попитом, такі як електронні книги, водонепроникні сенсорні монітори та планшети, технологічні продукти Nano або SaaS (програмне забезпечення як послуга), заснована на ШІ (Штучний інтелект) та ін. Аналіз зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами відповідно до пропонованого узгодження з європейськими класифікаціями митних кодексів високотехнологічних товарів допоможе вирішити основні проблеми українських інновацій функціонування системи та її експортний потенціал високотехнологічних товарів.

Окрім міжнародної торгівлі між Україною та ЄС сформувались також такі види МЕВ як міграційні процеси.

Розглянемо динаміку обсягів вперше оформлених та чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України в країнах ЄС, тис.шт.

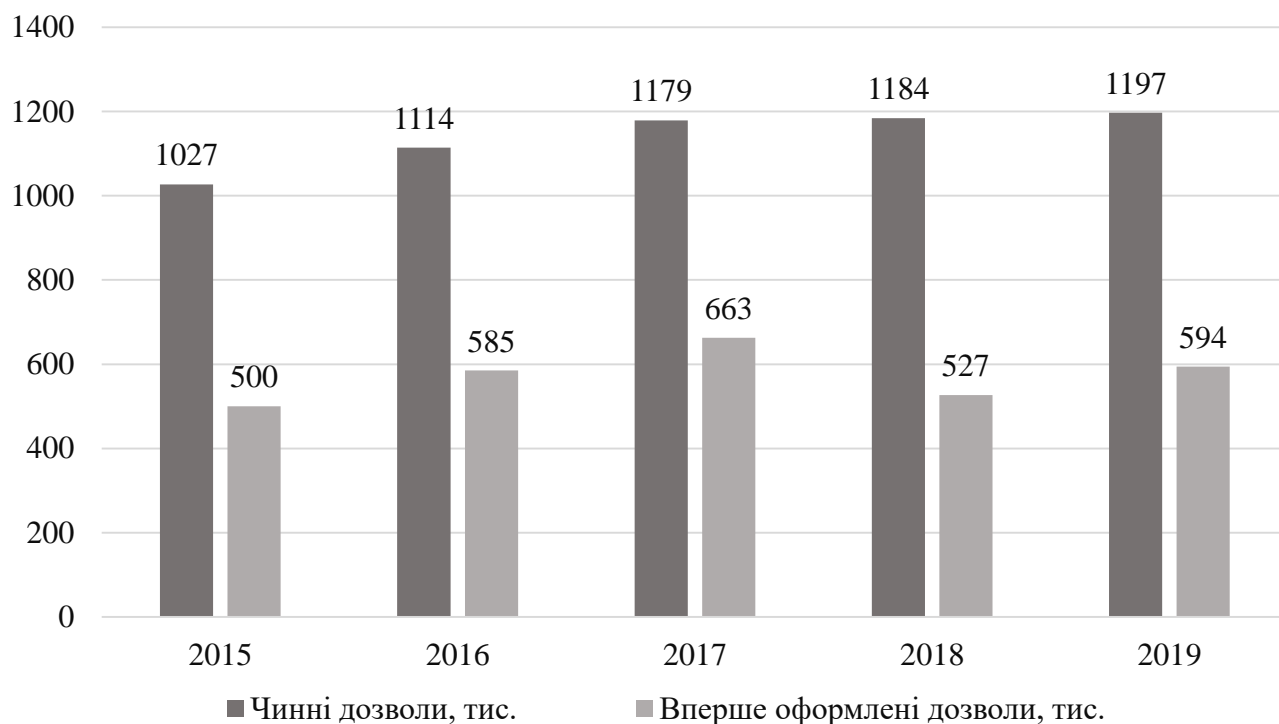

Рисунок 20 – Кількість вперше оформлених та чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України в країнах ЄС, тис.

Джерело: побудовано за даними [43]

Як бачимо, щорічно українці оформлюють нові дозволи на перебування в країнах ЄС, переважно з метою трудової міграції.

Розглянемо динаміку чисельності українців, які мають статус довготривалого мігранта в країнах ЄС (рис.21).

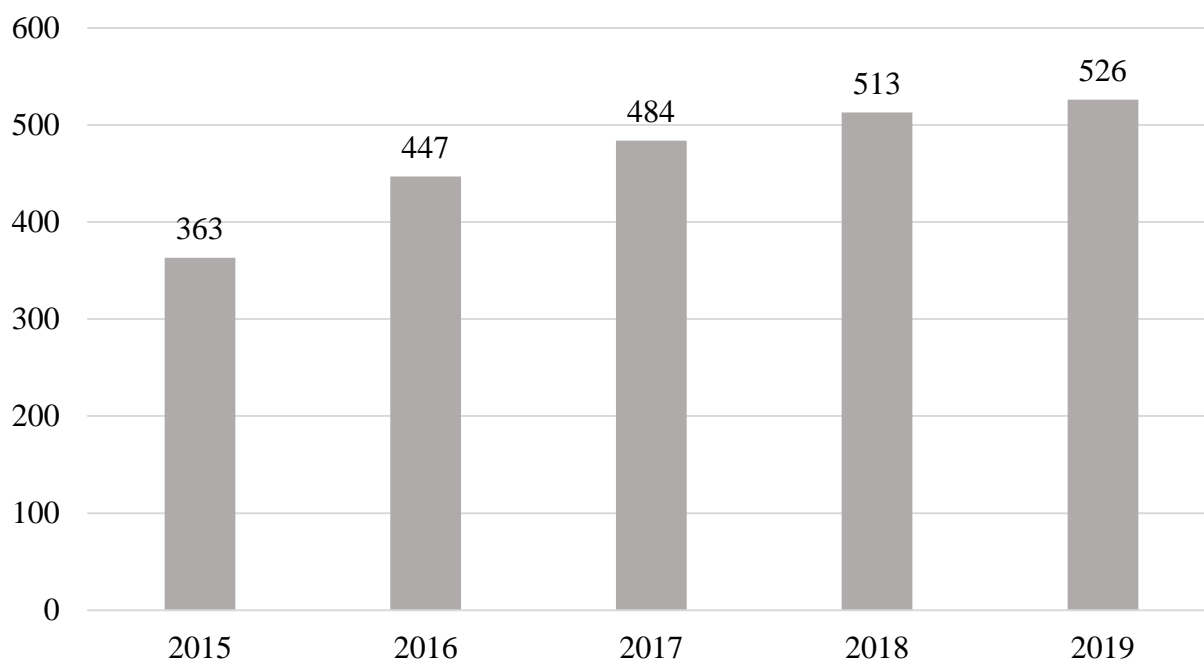

Рисунок 21 – Чисельність громадян України, які мають статус довготривалого мігранта в країнах ЄС, тис. осіб

Джерело: побудовано за даними [43]

Отже, динаміка довготривалої міграції українців до країн ЄС також щорічно зростає, що викликано низьким рівнем оплати праці в Україні та проблемою безробіття в деяких областях та сільській місцевості.

Отже, починаючи з 2014 року кількість українських трудових мігрантів, що переїжджають в ЄС, значно збільшилася. Тільки в 2019 року громадяни України отримали 594 тис. дозволів на проживання для здійснення оплачуваної діяльності в державах-членах, ставши найбільшою зовнішньою робочою силою в ЄС. Таким чином, залежність економік держав-членів від працівників з України досягла значного рівня, про що свідчить брак робочої сили, що спостерігалася під час кризи COVID-19, який змусив ЄС закрити свої кордони.

Слід зазначити, що хоча Україна має вигідне географічне розташування та сприятливі кліматичні умови для розвитку сектору альтернативної енергетики. Європейські країни вже давно взяли курс на розвиток сонячної та вітрової енергії з метою екологізації виробництва електроенергії та задоволення власних потреб в енергії. Європейські інвестиції дуже важливі для розвитку країни. Якщо поглянути на динаміку ПІІ з країн ЄС, спостерігається явне зниження припливу інвестицій як із загального, так і з ЄС. Це свідчить про зменшення активності інвесторів на українському ринку.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Як відомо, зовнішньоторговельна діяльність складається з експортних та імпорتنих операцій. Експорт та імпорт - елементи сукупних витрат, тому вони надають дію на економіку країни з мультиплікаційним ефектом. Тому дуже важливо кожній державі вміти ефективно управляти експортними та імпортними потоками, з мінімальними негативними наслідками для національної економіки. Проте, навіть за умови застосування «правильного» контролю експортних та імпорتنих потоків з боку держави, цього може бути недостатньо.

Міжнародне торговельне співробітництво активно розвивається в умовах поглиблення і розширення інтеграції, породженої процесами транснаціоналізації та глобалізації. Інтеграційний процес, що відбувається на двох рівнях, глобальному і регіональному, характеризується, з одного боку, зростанням інтенсивності міжнародної господарської діяльності, а з іншого - економічним зближенням, а потім і взаємозалежністю національних економік країн на регіональній основі.

Практично всі країни, які беруть участь в торгівлі в рамках СОТ, перебувають в одному або декількох регіональних інтеграційних об'єднаннях, що діють на основі регіональних торгових угод (РТС), що підтримує їх зацікавленість в поглибленні економічних зв'язків з потенційними партнерами по торгівлі.

Поглиблення інтеграційних процесів, їх ускладнення притаманні міжнародній торгівлі на сучасному етапі. На тлі прогресуючого рівня інтеграції та лібералізації світової господарської діяльності економічне зростання в цілому ряді країн підтримується і стимулюється шляхом укладення регіональних торгових угод, які є характерною рисою багатогранної торгової системи сучасності. Регіональні торговельні системи поширюються в світі практично повсюдно, природним чином набувають все нові риси, виходячи за межі окремо взятого регіону. Зростають обсяги укладення всеосяжних торгових угод. У зв'язку з цим актуальним стає питання підвищення їх ефективності в системі регулювання торгівлі в умови глобалізації.

Прагнення України до повноцінної участі у політичному та економічному житті Європи зумовлене геополітичним розташуванням та історією нашої держави. Крім того, визначення Європейською комісією України держави, яка є пріоритетним партнером Європейського Союзу в рамках Європейської політики сусідства та Східного партнерства, свідчить про те, що європейська інтеграція та членство в Європейському Союзі є найкращим засобом реалізації національних інтересів, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин, для переходу від кооперації до економічної інтеграції та посилення політичної співпраці, побудови економічно розвиненої, демократичної держави. Враховуючи вищезазначене, особливе значення мають розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України та оцінка можливостей економіки держави щодо її адаптації до глобалізації та європейських інтеграційних процесів.

Таким чином, в цілому український бізнес вже отримує вигоди від запровадження зони вільної торгівлі з ЄС завдяки:

- зменшенню митних бар'єрів (понад 98% митних платежів з обох сторін було знято). Саме тому товари та послуги, що імпортуються до України з Єдиного ринку ЄС, дешевшають в результаті скасування митних тарифів; при цьому, українські товари не обкладаються митом при експорті до ЄС, що дозволяє реалізувати їх за більш привабливими цінами;

- гармонізації умов економічної співпраці на всіх рівнях між Україною та ЄС шляхом гармонізації законодавства. Таким чином, це породжує конкуренцію між українським та європейським бізнесом у рамках збіжних правових рамок, і крім того, відбуваються зміни у функціях та роботі деяких українських регуляторних органів з метою наближення їх до нормативних стандартів ЄС;

- використання нових інструментів пошуку партнерів, таких як Європейська мережа підприємств (EEN);

- можливості використання інструментів та механізмів ЄС для розвитку вітчизняних малих та середніх підприємств (COSME);

- отриманню доступу до альтернативних ринків;

- спрощення процесу залучення інновацій з країн ЄС;

- покращений доступ до високоякісних технологій, насіння та засобів захисту рослин;

- застосування нульових тарифних квот (КВТ) до імпорту продукції до ЄС (для певних категорій товарів).

Для України в цілому впровадження європейських стандартів та вимог є перевагою, що дозволяє спонукати українських виробників підвищувати якість вироблених вітчизняних товарів та надаваних послуг. У свою чергу, забезпечення більш високої якості товарів на внутрішньому ринку сприяє підвищенню міжнародній конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що створює потенціал для збільшення експорту не лише до ЄС, а й до інших країн.

Міжнародні економічні відносини України та ЄС полягають у взаємному експорті-імпорті товарів та послуг. Дослідження динаміки зовнішньої торгівлі України з ЄС показало, що обсяги експорту в країни ЄС з 2015 по 2020 рік вирости на 42,95%, що дозволило збільшити частку експорту в країни ЄС на 3,7%. На експорт в країни ЄС з України поступають переважно сировина (18,1% – продукти харчування, 16,7% - недорогоцінні метали, 11,1 % - мінеральні продукти), позитивним є те, що частка поставок машин і устаткування в 2020 році склала 14,8%. Найбільші обсяги українських товарів експортується до Австрії (її частка склала в 2020 році 19,3%), Бельгії (11,9%) та Болгарії (11,4%).

Імпорт товарів з ЄС до України виріс за 5 років (з 2015 року по 2020 рік) та склав 43,91% від загального обсягу імпорту України в 2020 році. Україна експортує з ЄС 21,3% - машини та обладнання, 18,9% - продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей (переважно паливо), 11,9% - засоби наземного транспорту, 8,7% – мінеральні продукти. Найбільше товарів Україна імпортує з Німеччини – 20,7%, Польщі – 17,2% та Угорщини, частка якої склала 8,1%.

Експорт послуг з України за 5 років виріс на 17%, а експорту послуг до ЄС на 17%, при цьому частка експорту послуг до країн ЄС зросла на 7,3% за 5 років.

Найбільше послуг надано в таких сферах: телекомунікація, комп'ютерні та інформаційні послуги – 32,44%, транспортні послуги – 25,55%, послуги з переробки матеріальних ресурсів – 22,13%, ділові послуги – 13,26%.

Обсяги імпорту послуг в Україну за 5 років скоротились на 5,7%, а імпорт послуг з ЄС при цьому виріс на 6,4%, при цьому частка імпорту послуг з країн ЄС зросла на 12,8% за 5 років та склала 56,2% - тобто більше половини послуг в Україну поступає від країн ЄС. Україна з країн ЄС найбільше імпортує ділових послуг – 21,77%, транспортних послуг – 19,38%, послуг роялті та використання прав інтелектуальної власності – 14,5% та послуги в сфері телекомунікації – 13,5%.

Було виявлено, що негативно сальдо зовнішньої торгівлі України за 5 років зросло на 77,1% та негативне сальдо торгових операцій з країнами ЄС за 5 років виросло на 68,91%, що в цілому свідчить про низьку ефективність зовнішньої політики України.

Слід зазначити, що Україна серед найбільших торгових партнерів ЄС у 2020 році займала 1,2% (як імпортер) та 1% (як експортер).

Як бачимо, коефіцієнт покриття експорту імпортом в цілому по Україні з 2015 по 2020 рік знизився з 0,64% до 0,56% (в 2020 році показник погіршився внаслідок негативного впливу пандемії та введених карантинних обмежень). Коефіцієнт покриття експорту імпортом торгівлі України з країнами ЄС знизився з 0,52 до 0,48, тобто дана співпраця є більш вигідною для країн ЄС, ніж для України.

Експортна квота знизилась з 3,23% в 2015 році до 2,89% в 2020 році та імпортна квота, за умовами Угоди з ЄС, також знижується щорічно та знизилась з 303% в 2015 році до 1,9% в 2020 році.

Слід зазначити, що ні національні виробники ні уряд України не мають можливості впливати на процес розподілу тарифних квот, оскільки встановлений порядок визначає, що компанії-імпортери з країн ЄС ініціюють застосування цих тарифних квот, оскільки вони мають право подати заявку на імпорт до своїх урядів. З цього випливає, що головне завдання вітчизняних продавців полягає в пошуку потенційного покупця в ЄС, який міг би організувати подання відповідної заявки.

До повноважень та завдань державного Уряду належить створення сприятливого середовища для вітчизняних виробників для пошуку потенційних іноземних покупців. У зв'язку з цим є потреба в створенні бази даних потенційних покупців, яка спростить процес пошуку вітчизняних партнерів для співпраці у країнах ЄС. Також, беручи до уваги, що квоти на сільськогосподарську продукцію витрачаються протягом перших кількох місяців року необхідно провести збільшення розміру квот та удосконалення механізму формування квот. Досягти цієї мети можна тільки через переговори з ЄС на основі адекватних математичних розрахунків.

За результатами дослідження, більше третини в структурі загального експорту припадало на сільськогосподарську продукцію та харчову промисловість, отже, можна зробити висновок, що вона стає домінуючою у внутрішньому експорті. Основними продуктами вітчизняного

сільськогосподарського експорту традиційно є зернові та олійні, соняшникова олія харчові продукти. Загалом така ситуація позитивна, оскільки Україна намагається використати свої конкурентні переваги, пов'язані із сприятливими природними умовами для сільського господарства. Однак за результатами аналізу структурні параметри товарного експорту України не відповідають сучасним тенденціям світового розвитку, демонструючи низьку конкурентоспроможність вітчизняних товарів з високою доданою вартістю на зовнішніх ринках.

Розглядаючи товарну структуру експорту, варто відзначити значну частину випуску металургійного комплексу, продукції машинобудування та експорту мінеральних продуктів. Однак слід зазначити, що в останні роки частка продажу руди та чорних металів за межами держави має стійку тенденцію до зменшення. Особливе занепокоєння викликає зменшення частки виробів із чорних металів. Така ситуація свідчить про відносно слабку конкурентну позицію вітчизняних експортерів у більшості товарних сегментів готової продукції. Проблема тут полягає не стільки в тенденціях світових ринків, хоча нинішня ситуація є свідченням їх швидкого падіння, скільки низька конкурентоспроможність української продукції через низьку якість продукції.

Отже, можемо зробити висновки, що на даний час структура українського експорту є сировинною та має високу залежність від зовнішнього ринку збуту. Поряд з цим, поділяючи думку автора, ми вважаємо, що підтримка позицій на зарубіжних товарних ринках зазвичай забезпечується за рахунок надмірної експлуатації природних ресурсів, використання дешевої робочої сили, а також завдяки вигідному географічному розташуванню та розвиненому транспорту інфраструктура.

Більше того, вчені підтримують більш широке залучення неурядових організацій до реалізації інвестиційних проектів.

Одним із найефективніших кроків уряду щодо подолання негативної організаційної ситуації щодо управління інвестиційними проектами створення незалежної державної установи, яка забезпечувала б координацію проектної діяльності, що здійснюється за міжнародною технічною допомогою, та експертну оцінку інвестиційних проектів.

Аналіз міжнародної технічної допомоги виявляє насамперед на невеликий обсяг, але неналежне та неефективне надання коштів бенефіціарами. Неефективне використання коштів ставить під загрозу реалізацію проектів та подальше фінансування з боку міжнародних фінансових організацій та країн-донорів. Аналіз обсягу міжнародної технічної допомоги за останні роки свідчить про відсутність тенденції, яка означає нестабільність процесу, що в свою чергу свідчить про кризову ситуацію. Видача коштів для великих інвестиційних проектів є критично низькою або не розпочатою. Це пов'язано з тим, що під час управління проектами бракує системного придбання, розподілу та використання коштів; низька інституційна спроможність бенефіціарів та якість проектів; відсутність координації та обміну інформацією; недієздатність урядів; корупційні ризики. Такі причини суб'єктивні і вимагають швидкого реагування уряду. Одним із найефективніших кроків уряду щодо подолання організаційно негативної ситуації з управління інвестиційними проектами має стати створення незалежної

державної установи, яка забезпечувала б координацію проектної діяльності, що здійснюється за міжнародною технічною допомогою. Іншим напрямком діяльності такої установи має бути експертна оцінка інвестиційних проектів.

Ще одним викликом для України у зовнішній торгівлі з Європейським Союзом є значний дефіцит двосторонньої торгівлі, який чинить тиск на платіжний баланс та вартість національної валюти. У цьому відношенні необхідно проаналізувати динаміку європейського імпорту та його структуру.

Ми вважаємо, що імперативами економічної дипломатії України у здійсненні участі національних суб'єктів господарювання у міжнародному співробітництві, насамперед на ринках Європейського Союзу, є:

- визначення цілей співпраці;
- вибір партнерів у міжнародному співробітництві;
- вибір секторів та сфер діяльності;
- визначення інструментів прийняття рішень;
- вибір форм співпраці;
- врахування впливу різних факторів, таких як ризики, вигоди, привабливість, стимулювання, державна підтримка, створення рамкових умов тощо;
- використання механізмів державної допомоги та підтримки;
- створення координаційного центру співпраці.

Основним завданням держави має бути активне проведення реформ та модернізація всіх сфер економіки шляхом створення сприятливих умов для успішного ведення бізнесу та підприємництва відповідно до європейських стандартів, значного вдосконалення інституціональних структур державного регулювання, забезпечення їх ближче до принципів права ЄС. Важливо обрати ефективну стратегію інтеграції, враховуючи досвід країн, які приєдналися до ЄС та стали успішними. У зв'язку з цим основою вигідної торгівлі та сприятливого інвестиційного клімату в Україні, її євроінтеграційний розвиток є, насамперед, пошук принципово нових напрямків розвитку зовнішньоекономічної складової.

Ще однією проблемою української торгової інтеграції з ЄС є незначна диференціація товарної структури експорту. Причиною цього може бути небажання вітчизняного виробника відповідати вимогам та стандартизації Європейського Союзу щодо імпортованих товарів. Національний виробник давно орієнтується на ринки країн СНД, які за розвитком та регулюванням схожі на український. В даний час відбувається переорієнтація на більш складний європейський ринок, і більшість виробників не готові активно співпрацювати з новим ринком через пережитки радянської ментальності. Звідси витікає проблема підвищення обсягів постачання сировини та напівфабрикатів, тоді, як для економіки України вигідним є торгівля готовою продукцією з вищою доданою вартістю. У 2018 році між ЄС та Україною було досягнуто домовленості про новий перелік актів енергозв'язку, необхідних для імплементації. Також було створено нову модель ринку електроенергії, забезпечено надійне та безперебійне централізоване постачання тепла, покращено ефективність виробництва електроенергії та теплової енергії за рахунок реконструкції ТЕС та інших етапів.

Виробництво та зарубіжний продаж високотехнологічних товарів залишається важливим завданням для країни. Позитивна динаміка експорту високотехнологічних товарів збільшує швидкість економічного зростання країни та її конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Для збільшення експортного потенціалу України уряд України повинен слідувати стратегії розвитку, заснованій на економіці знань та побудованій стабільній національній системі інновацій. Національна інноваційна система - це комплекс зв'язків між різними агентами інновацій, такими як уряд, та підприємствами, що виробляють технології.

Зв'язок між основними економічними агентами національної інноваційної системи може визначатися трьома основними факторами: інфраструктура та рівень знань, що впливають на розвиток науки та генерацію нових технологій; взаємодія між компаніями та організаціями та іншими установами в галузі освіти та навчання; підтримка та просування науки та техніки урядом. В результаті технічної підтримки та комерціалізації інноваційні підприємства виробляють високотехнологічні товари, які можна експортувати по всьому світу. Однак можна провести аналіз ключового показника СНД - експортно-імпортного балансу високотехнологічних товарів.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) розробила класифікатор SITC, який включає класифікацію високо технічні товари. Відповідно до класифікатора SITC, до груп високотехнологічних товарів належать аерокосмічна продукція, комп'ютерна та офісна техніка, електроніка та телекомунікації, фармацевтика, наукові прилади, електричні машини та обладнання, хімічна продукція, неелектричні машини та обладнання.

Уряд України ще не зареєстрував офіційний список високотехнологічних товарів. Як наслідок, перелік високотехнологічних товарів повинен бути створений відповідно до кодів Українського класифікатора товарів для зовнішньоекономічної діяльності та узгоджений із Переліком товарів високих технологій-SITC Rev. 4. Завдяки цьому твердженню виникає проблема правильної вартості експорту високотехнологічних товарів. Як результат, порівняння вартості експорту високотехнологічних товарів української інноваційної системи з іншими значеннями високотехнологічних товарів національних інноваційних систем буде невірним.

В результаті ми рекомендуємо згрупувати високотехнологічні коди товарів українського класифікатора товарів для зовнішньоекономічної діяльності відповідно до Переліку продуктів високих технологій-SITC Rev. 4 (дод.Б).

Сімнадцять груп високотехнологічних товарів були взяті з SITC Rev.4: радіоактивні матеріали та супутні матеріали; лікарські та фармацевтичні продукти; ліки; обертову електростанцію та її частини; інші машини та деталі, що виробляють електроенергію; офісні машини; машини для автоматичної обробки даних; деталі, приладдя для верстатів; телекомунікаційне обладнання; електроенергетичні машини та їх частини; електродіагностичний апарат для медичних наук; катодні клапани та трубки; літаки та супутнє обладнання, космічні апарати; оптичні прилади та апарати; прилади для вимірювання, аналізу та контролю; фотоапарати та обладнання; зброї та боєприпасів. Митні кодекси

Українського класифікатора товарів для зовнішньоекономічної діяльності були узгоджені з маркуванням кодів Списку товарів високих технологій-SITC Rev.4.

Для того, щоб збільшити високотехнологічний експорт в Україні та конкурувати на світовому ринку, уряд України повинен створити та підтримати національну інноваційну систему, сприяти посиленню зв'язків між агентами інновацій. Проведені дослідження показують, що національна інноваційна система України вимагає державних змін, щоб бути конкурентоспроможними на зовнішніх ринках та збільшити зростання виробництва високотехнологічних товарів. Слід здійснити такі заходи: впровадження науково-технічних програм, збільшення фінансової підтримки місцевої науки та наукових установ, вдосконалення регуляторної політики створення та розповсюдження інновацій, гармонізація даних високотехнологічної статистики за міжнародними стандартами, допомога в інновації та стимулювання експорту високотехнологічних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимova О. Зовнішньоторговельна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 404-410.
2. Вербицька, Г. Л. Особливості міжнародних економічних відносин України та єс. *Економічний простір*. 2019. № 141. С.65-75.
3. Возний Н. Р., Левко М. М., Черниш Р. Е. Проблеми та перспективи регулювання світової торгівлі товарами в Україні. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2012. № 22.7. С. 151-159.
4. Гавриленко Т.В., Бродюк І.В. Перспективи розвитку легкої промисловості України в умовах нестабільного зовнішнього середовища. *Економічні горизонти*. 2018. № 1. С. 28-34
5. Галасюк В.В. Концептуальні засади трансформації економіки України. - Київ: Національна академія управління, 2019. 188 с.
6. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС за 2019 рік. Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Гoeкoнoмiчнi та пoлiтoкo-пpавoвi виклики структурної перебудови міжнародних зв'язків України: тези доповідей ІV Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квітня 2020 р.) / відп. ред. С. В. Мельниченко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2020. 782 с.
8. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ./ Кер.авт.кол. і наук. ред. Циганкова Т.М. – К.:КНЕУ,2003. 660с
9. Гужва І.Ю. Актуалітети зовнішньоторговельної політики України. Київ: Національна академія управління, 2017. 298 с.
10. Джакелі Н.С. Особливості експорту агропродукції до ЄС. Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент. Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. с. 400.
11. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами. Державна служба статистики України, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 12.04.2021)
13. Задоя А.О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2(45). С. 110–117.
14. Зовнішня торгівля України: ХХІ століття [Текст] : монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Н.О. Іксарова [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. 600 с.

15. Євтушенко В.А., Кудінова М.М. Аналіз міжнародної торгівлі України з ЄС. *Соціальна економіка*. 2019. №58. С.70-80.
16. Євроінтеграційний портал. URL: <http://eu-ua.org/>(дата звернення 12.04.2021)
17. Єріна І.В. Міжнародна торгівля послугами: тенденції розвитку і структура українського ринку. *Статистика та економіка, аналіз*. 2012. № 4. С. 39–44
18. Економічний аналіз і актуальні тенденції: прогноз на 2018-2020 роки . Міжнародний центр перспективних досліджень. 2018. URL: <http://icps.com.ua/schomisyachnyybyulet-en-ekonomichnyy-analiz-i-aktualni-tendentsiyi-prohnoz-na-2018-2020-roky-hruden-osnovni-ekonomichnipokaznyky/> (дата звернення 12.04.2021)
19. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/>(дата звернення 12.04.2021)
20. Ковтун Т. Д., Матвієнко А. П. Актуальні тренди міжнародної торгівлі товарами та особливості зовнішньої торгівлі України. *Бізнес Інформ*. 2019. №9. С. 28–35.
21. Коляда О. В., Райчева А. О. Зовнішня торгівля України як чинник розвитку міжнародних економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. № 24(2). С. 78-82.
22. Костина К.В. Система регулювання торгівлі послугами на глобальному рівні. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2009. №1. С. 41 -47.
23. Кузик О. В. Сучасні виклики маркетингової комунікаційної політики агропромислових підприємств України. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія: Економічні науки*. 2017. № 27(2). С. 116-120.
24. Кулицький С. Зовнішня торгівля України: стан, проблеми й перспективи. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 10. С. 39–52.
25. Кулицький С. Сучасний етап розвитку оборонно-промислового комплексу і виробництва продукції подвійного призначення в Україні. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 5. С. 54–69.
26. Курило В.І., Мушенко В.В., Риженко О.С. Податкові ризики сільськогосподарського виробництва в Україні: фінансово-правова характеристика: монографія; за заг. ред. В.І. Курила. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 191 с.
27. Мазаракі А., Мельник Т. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України. *Вісник КНТЕУ. Держава та економіка*. 2011. № 2. С. 5–14
28. Макарчук, І. М. Оцінка сучасного стану та актуальні загрози економічній безпеці в Україні. Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. 2015. Том 21. № 1. С. 83-89.
29. Манойленко С.В. Світове сільське господарство та

зовнішньоекономічна діяльність. Методичні вказівки до проведення практичних робіт згідно вимог кредитно–трансферної системи навчання для студентів напряму підготовки 201 «Агрономія». - Кіровоград: КНТУ, 2016. 97 с.

30. Мельник Т.М., Пугачевська К.С. Перспективи розвитку експорту України в умовах євроінтеграції. *Журнал європейської економіки*. 2018. Том 17. №2. с. 208-224.

31. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: Монографія/ А.С Філіпченко (кер.авт.кол), В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. – К.: Знання України, 2004. 304 с.

32. Міжнародна торгівля: Навч.посібник /Ціканова Т.М., Пеирашко.Л.П., Каліченко Т.В. – К.:КНЕУ, 2001. 488 с.

33. Міжнародна торгівля: Підручник./ За ред.. Козака Ю.Г., Логвінової Н.С., Барановської М.І. –К.: ЦУЛ, 2011. 512с.

34. Міжнародні організації: Навчальний посібник/За ред. Козака Ю.Г.– Київ: ЦУЛ, 2011.

35. Міжнародний валютний фонд, 2016. Перспективи розвитку світової економіки: занадто довгий період занадто повільного зростання. URL: <http://www.imf.org/ru/publications/weo> (дата звернення 12.04.2021)

36. Мойсей В.І. Функціональна роль міжнародної торгівлі в умовах глобалізації. *Міжнародна економіка*. 2010. № 4/12. С. 65–70

37. Осацька Ю. Є., Зінченко О. М. Міжнародна торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2016. № 12. С. 814-817.

38. Офіційний сайт Всесвітньої організації торгівлі (WTO – World Trade Organization). URL: <https://www.wto.org>(дата звернення 12.04.2021)

39. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/>(дата звернення 12.04.2021)

40. Офіційний сайт Міністерства сільського господарства США (USDA). URL: <http://www.usda.gov> (дата звернення 12.04.2021)

41. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL:<https://www.me.gov.ua> (дата звернення 12.04.2021)

42. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). URL: http://www.fao.org/index_en.htm (дата звернення 12.04.2021)

43. Офіційний сайт статистики міжнародної міграції URL: https://migrationdataportal.org/data?i=inflow_work&t=2017&m=1(дата звернення 12.04.2021)

44. Офіційний сайт статистичної служби Європейського Союзу (EUROSTAT). URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>(дата звернення 12.04.2021)

45. Офіційний сайт Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/>(дата звернення 12.04.2021)

46. Офіційний сайт Офісу з просування експорту та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://epo.org.ua/trade2020/>(дата звернення 12.04.2021)

47. Офіційний сайт UNCTAD. URL: <https://unctadstat.unctad.org>(дата звернення 12.04.2021)
48. Офіційний сайт Асоціації «Укрлегпром». Підсумки роботи легкої промисловості України за 2019 рік. URL: <http://ukrlegprom.org.ua>(дата звернення 12.04.2021)
49. Панченко В.Г. Глобальні виміри неопротекціонізму: теорія і практика. - Київ: Аграр Медіа Груп, 2018. 618 с.
50. Патица Н.І. Тенденції та перспективи розвитку світових сільськогосподарських ринків як орієнтири для посилення українських позицій. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 70-79.
51. Пахомов Ю.М., Лук'яненко Д.Г., Губський Б.В. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. – К.: Україна, 1997. 235 с.
52. Передрій О. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник / Олександр Передрій; М-во освіти і науки України, Закарпатський держ. ун-т. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 273 с.
53. Поважний О. С., Мойсеєнко К. Є. Засади системи державного регулювання міжнародної торгівлі та місце митної політики в ньому. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7686> (дата звернення: 01.06.2021).
54. Про СОТ [Електронний ресурс] / Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/wto/about> (дата звернення: 01.06.2021).
55. Пузанов І. І., Сушинська І.Ю., Кліменко С. А. Структарні зрушення в економіці – єдиний шлях адаптації до зовнішньоекономічних умов. *Зарубіжний досвід соціально–економічної політики і проблеми зовнішньоекономічних зв'язків*. 1993. С. 4–13.
56. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения URL: <http://www.ek-lit.org/ric002.htm>. (дата звернення: 01.06.2021).
57. Савельєв Є. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрантів з міжнарод. економіки і держ. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. 495 с.
58. Сакс Дж., Пивоварський О. Економіка перехідного періоду: Уроки для України / Пер. з англ. — К.: Основи, 1996. 345 с.
59. Сіденко В.Р. Основні напрями удосконалення торговельного режиму України в контексті приєднання до СОТ. Актуальні правові та економічні проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків: Зб. матеріалів VI Міжнародної науково–практичної конф. УАЗТ, 30–31 травня 2003 р. – К.: Вид–во УАЗТ, 2003. С.23–26.
60. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй: URL: <https://nashformat.ua/products/bagatstvo-narodiv.-doslidzhennya-pro-pryrodu-ta-prychyny-dobrobutu-natsij-709117>(дата звернення: 01.06.2021).
61. Статистичний збірник «Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2017 році». – К.: Державна служба статистики, 2018. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ES_2017.pdf. (дата

звернення: 01.06.2021).

62. Статистичні дані про обсяги зовнішньої торгівлі. Офіційний сайт Eurostats URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> (дата звернення: 01.06.2021).

63. Товарна структура зовнішньої торгівлі з країнами ЄС у 2019 році. Державна служба статистики України, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.06.2021).

64. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю. Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Торгівельно-промисловою палатою України, 2013. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=b9e3a4cc7fd7-4d46-a54f-9111abd5b9a> (дата звернення: 01.06.2021).

65. Тохтамиш Т. О., Ягольницький О. А., Овчиннікова М. А. Теоретичні аспекти організації зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 2. С. 7-12.

66. Фокіна-Мезенцева К.В., Мерзла М.І. Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі за допомогою національної стратегії експорту. *Бізнес Навігатор*. 2018. № 6. с.18-22.

67. Хоменчук А.І. Сучасний вектор зовнішньоторговельної політики України. *Економічні науки*. 2019. № 11. С. 5-8.

68. Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 12. С. 32–38.

69. Угода про асоціацію. Єдиний веб-портал органів державної влади в Україні. 2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociasiyu> (дата звернення: 01.06.2021).

70. Global Financial Stability Report: Lower for Longer. October 2019 / IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2019/10/01/global-financial-stability-report-october-2019> (дата звернення: 01.06.2021).

71. Marad A. What Keynes means; a critical clarification of the economic theories of John Maynard Keynes. New York, Bookman Associates. 1962. 223 p.

72. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

73. Wasserman M.J., Hultman C.W., Ware R.M. Modern international economics. London, Thomas Nelson and Sons, 1971. 562 p.

74. World Trade Statistical Review 2017. URL: <http://www.wto.org/> (дата звернення: 01.06.2021).

75. WTO Regional Trade Agreements Database. URL: <http://rtais.wto.org/UI/publicsummarytable.aspx> (дата звернення: 01.06.2021).

Додаток А

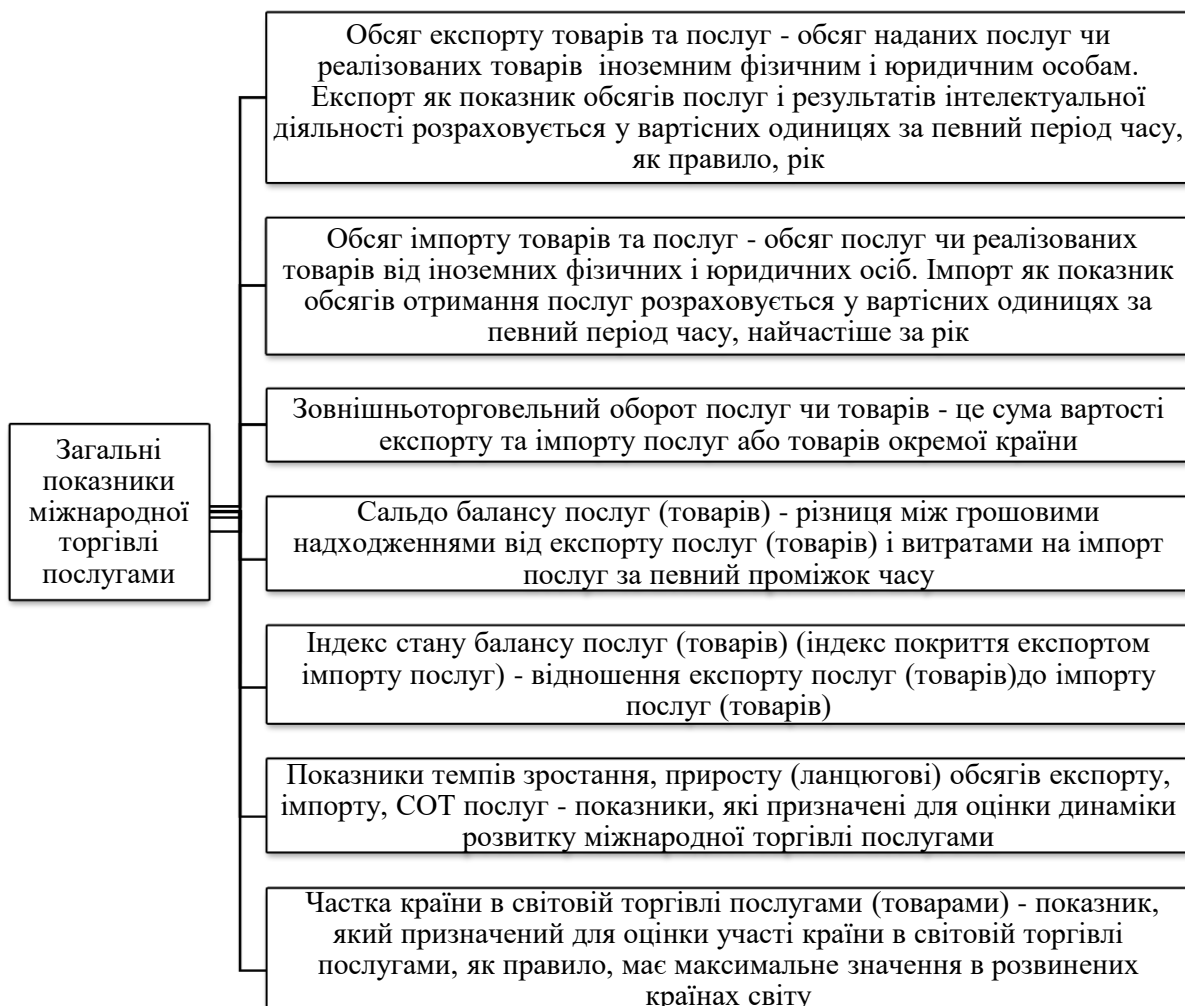

Рисунок – Абсолютні показники міжнародної торгівлі

Додаток Б

**Високотехнологічні коди українського класифікатора товарів для
зовнішньоекономічної діяльності згідно з SITC Rev. 4**

№	Кодові етикетки Списку продуктів високих технологій- SITC Rev. 4	Високотехнологічні коди товарів українського класифікатора товарів для зовнішньоекономічної діяльності
1	2	3
1	525 Радіоактивні та супутні матеріали	284410, 284420, 284430, 284450, 284440, 284510, 284590, 284610.
2	541 Лікарські та фармацевтичні продукти, крім 542	284690,293621,293622,293623,293624, 293625, 293626, 293627, 293628, 293629, 293690, 294110, 294120, 294130, 294140, 294150, 294190,293911, 293919, 293920, 293930, 293941, 293942, 293943, 293944, 293949, 293951, 293959,293961,293962,293963,293969, 293991,293999,293721, 293722, 293723,293729,293711, 293712, 293719, 293750, 293740, 293790, 293810, 293890, 300120, 300190, 300210,300220, 300230, 300290,300510, 300590, 300620, 300630, 300610, 300640, 300650, 300660, 300670, 300691, 300692.
3	542 Лікарські засоби (включаючи ветеринарні ліки)	300310, 300320, 300410, 300420, 300331, 300339, 300431, 300432, 300439, 300340, 300440, 300390, 300450,300490.
4	716 Оберткові електростанції та їх частини, н. е. с.	850110, 850131, 850132, 850133, 850134, 850120, 850140, 850151,850152, 850153, 850161, 850162, 850163,850164,850240,850211, 850212,850213, 850220, 850231, 850239, 850300.
5	718 Інші машини та деталі, що виробляють електроенергію, н. е. с.	841011, 841012, 841013, 841090,840110, 840130,840140,841221,841231, 841229, 841239, 841280, 841290.
6	751 Офісні машини	846900, 847010, 847021, 847029, 847030, 847050, 847090, 847210, 847230, 844331, 844332, 844339, 844399,847290.
7	752 Машини для автоматичної обробки даних, н. е. с.	847130, 847141, 847149, 847150, 847160, 847170, 847180, 847190.
8	759 Частини, аксесуари для машин груп 751 752	847350, 847310, 847340, 847321, 847329, 847330.
9	764 Телекомунікаційне обладнання, н. е. s. & частини, н. е. с.	851711, 851712, 851718, 851761,851762,851769,851770,851810,851821, 851822, 851829, 851830, 851840, 851850,

№	Кодові етикетки Списку продуктів високих технологій- SITC Rev. 4	Високотехнологічні коди товарів українського класифікатора товарів для зовнішньоекономічної діяльності
1	2	3
		852550,852560,852610,852691, 852692, 852580, 851890, 852910, 852990, 852210, 852290.
10	771 Електричні машини та їх частини	850421, 850422, 850423, 850431, 850432, 850433, 850434, 850440, 850410, 850450, 850490.
11	774 Електродіагностичні апарати для медичних наук тощо.	901811, 901812, 901813, 901814, 901819, 901820, 902212, 902213, 902214, 902219, 902221, 902229, 902230, 902290.
12	776 Катодні клапани та трубки	854011, 854012, 854020, 854040, 854050, 854060, 854071, 854072, 854079, 854081, 854089, 854091, 854099, 854110, 854121, 854129, 854130, 854140, 854150, 854231, 854232, 854233, 854239, 854160, 854190, 854290.
13	792 Літаки та супутнє обладнання; космічний корабель тощо.	880211, 880212, 880220, 880230, 880240, 880260, 880510, 880521, 880529, 880100, 880310, 880320, 880330, 880390.
14	871 Оптичні прилади та апарати, н. е. с.	900510, 900580, 900590, 901210, 901290, 901110, 901120, 901180, 901190, 901310, 901320, 901380, 901390.
15	874 Прилади для вимірювання, аналізу та контролю, н. е. с.	901410, 901420, 901480, 901490, 901510, 901520, 901530, 901540, 901580, 901590, 901710, 901720, 901730, 901780, 901790, 903110, 903120, 903141, 903149, 903180, 903190, 902610, 902620, 902680, 902690, 902710, 902720, 902730, 902750, 902780, 902790, 901600, 902300, 902410, 902480, 902490, 902511, 902519, 902580, 902590, 903210, 903220, 903281, 903289, 903290, 903010, 903020, 903031, 903033, 903040, 903032, 903039, 903082, 903084, 903089, 903090, 903300.
16	881 Фотоапарат та обладнання, н. е. с.	900610, 900630, 900640, 900651, 900652, 900653, 900659, 900661, 900669, 900691, 900699, 900711, 900719, 900720, 900791, 900792, 900820, 900810, 900830, 900840, 900890, 901010, 901050, 901060, 901090.
17	891 Зброя та боєприпаси Зброя та боєприпаси	871000, 930111, 930119, 930120, 930190, 930700, 930200, 930621, 930629, 930630, 930690, 930310, 930320, 930330, 930390, 930400, 930510, 930529, 930591, 930599.

